

שחיטה לאו עבודה

- א. פתיחה
- ב. הגדרת השחיטה כעבודה
- ג. שחיטה כעבודה הכשרה בפסולים
- ד. שחיטה בקודשים כשחיטת חולין
- ה. שני דינים בעבודה
 1. עבודת חפצא ושירות בגברא
 2. מעשה עבודה ותוצאה של עבודה
 3. תהליך ההקרבה ופעולה בקרבן
- ו. קיום של עבודה
- ז. השחיטה כ"עבודת" הבעלים
- ח. סיכום

א. פתיחה

הגמרא בזבחים (יד ע"ב) מביאה את הקביעה החד משמעית ש"שחיטה לאו עבודה היא"¹. ההשלכה המרכזית לקביעה הזאת היא ההלכה שמוזכרת במשנה בתחילת הפרק השלישי של מסכת זבחים (זבחים ג ע"א)² שמכשירה את השחיטה בפסולי העבודה:

כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשרה שהשחיטה כשרה בזרים בנשים ובעבדים
ובטמאים אפילו בקדשי קדשים...

מאיך גיסא, השחיטה נקראת אחת מארבעת עבודות הדם,³ וכן היא נחשבת אחת מהעבודות המתירות של הקרבן.⁴ ובנוסף לכך, ניתן להצביע על כמה מהלכות השחיטה שמראות את חשיבותה הייחודית מעבר לשאר עבודות הקרבן. המשנה בפרק איזהו מקומן (ה ע"א) קובעת ששחיטת קדשי קודשים נעשית דווקא בצפון.⁵ הלכה נוספת מופיע בגמרא בזבחים (נה ע"ב) שקובעת ששחיטת קרבן השלמים צריכה להתקיים כאשר דלתות ההיכל פתוחות. ובנוסף לכך, המשנה בזבחים (ד, ו) מונה שש מחשבות לשמה שהזבח חייב

-
1. וכן ביומא מב ע"א, זבחים סח ע"ב, מנחות ה ע"א, ו ע"ב.
 2. למעט הסוגיה במנחות ה ע"א ונעסוק בכך להלן.
 3. עיין לדוגמה רש"י פסחים סד ע"ב ד"ה שמעת מינה.
 4. עיין משנה זבחים ב, ג לעניין ההלכה של פיגול.
 5. ובעניין השאלה האם צפון הוא קביעות מקום או קדושה יתירה: עיין רש"י זבחים נה ע"ב ד"ה וחד להכשיר ורש"י מנחות צט ע"א ד"ה המכניסין.

לחשוב עליהן בשעת השחיטה, ומדויק בלשונו של הרמב"ם (מעשה הקרבנות ד, יא) שההלכה הזאת נאמרת בשחיטה בלבד והיא אינה קיימת בעבודות נוספות.⁶

מכלל ההלכות האלו ניתן ללמוד שהשחיטה כעבודה הראשונה בקרבן היא פעולת מפתח בעיצוב פני הקרבן ובהגדרת אופיו, וכלשונו של הראב"ד בפירושו לתורת-כהנים (צו פרשתא ח פרק יב אות ו): "השחיטה תחילת כל ההכשר". השפעת השחיטה על הקרבן היא כפולה, השחיטה מעבירה את הקרבן ממצב של בהמה למצב של בשר ודם, והשחיטה מעניקה לבהמה את קדושת הקרבן.⁷ ואכן, ניתן להצביע על מספר סוגיות שמתייחסות לשחיטה כעבודה לכל דבר ועניין. דוגמא אחת לכך הוא הגמרא בזבחים (ד ע"א) בעניין הפסול של 'שלא לשמה':⁸

מנלן דבעינן זביחה לשמה? דאמר קרא: ואם זבח שלמים קרבנו, שתהא זביחה לשם [שלמים]... אשכחן כולהו, הולכה מנלן? וכי תימא לילף מכולהו, מה לכולהו שכן עבודה שאי אפשר לבטלה, תאמר בהולכה שאפשר לבטלה!

דוגמא שנייה עולה בגמרא ביומא (לא ע"א) בעניין החיוב של טבילה בכניסה לעזרה:

איבעיא להו: מהו שיעשה סכין ארוכה וישחוט?... תיבעי לרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה; עד כאן לא קאמרי רבנן התם – דלא קא עביד עבודה, אבל הכא דקא עביד עבודה – לא. או דילמא לא שנא? – תיקו.⁹

נראה שהמורכבות בהבנת אופי השחיטה מוצגת היטב בסוגיה בתחילת הפרק השלישי של זבחים (לב ע"א) שעוסקת בקביעת מקום השחיטה:

מ"ש סמיכה? דכתיב: לפני ה', שחיטה נמי הכתיב: לפני ה'! אפשר דעביד סכין ארוכה ושחיט... דתניא: ושחט את בן הבקר לפני ה' – ולא השוחט לפני ה'.

הגמרא קובעת שהבהמה הנשחטת צריכה לעמוד בתוך העזרה לפני ה', ואילו האדם השוחט רשאי לעמוד מחוץ לעזרה. ולכאורה הפשרה הזאת תמוהה למדי, אם שחיטה היא עבודה – תתקיים כולה בפנים, ואם היא אינה עבודה – תתקיים כולה בחוץ!

6. הרמב"ם חולק בכך על התוספות בזבחים ב ע"א ד"ה כל.

7. עיין בבלי סוטה דף יד ע"ב, ועיין בכתבי הגר"מ אילן בירחון מוריה גליון רא-רב בשם הגרי"ז.

8. סוגיות נוספות שמתייחסות לשחיטה כעבודה: זבחים ד ע"ב, זבחים יג ע"א, יומא לא ע"א.

9. עיין תוספות ישנים ד"ה אבל הכא וריטב"א ד"ה אלא.

ב. הגדרת השחיטה כעבודה

נעמוד כרגע על שתי האפשרויות הקיצוניות בהבנת אופי השחיטה, אפשרות אחת שהשחיטה היא עבודה לכל דבר, ואפשרות השנייה שהשחיטה אינה עבודה כלל¹⁰. וניתן להציג מספר מחלוקות שלכאורה משקפות את שתי ההבנות האלו.¹¹

בפרשת ראה בעניין שחיטת חולין נאמר (דברים יב, כא):

כִּי־יִרְחַק מִמֶּךָ הַמִּקְוֶה... וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶךָ אֲשֶׁר נָתַן ה' לְךָ כְּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ...

ונחלקו המפרשים בביאור הביטוי "כאשר צויתך": רש"י מפרש שהכוונה להלכה למשה מסיני¹²:

וזבחת וגו' כאשר צויתך – למדנו שיש צווי בזביחה היאך ישחוט, והן הלכות שחיטה שנאמרו למשה בסיני:

אך הרמב"ן חולק על רש"י ומפרש שכוונת הפסוק לשחיטת קודשים (ד"ה וטעם)¹³:

והנה מתחלה צוה שיהיה כל מה שהם אוכלים שלמים, והם שחוטים כמשפט הקרבנות, ועתה כשבא להתיר בשר החולין אמר וזבחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתך – בהיותם קרבנות... ובלבד שיהיו זבוחין כאשר צוה מתחלה בהיותם כולם קרבנות...

נמצא, שלדעת הרמב"ן קיים קשר הדוק בין שחיטת חולין לשחיטת קודשים, מה שלכאורה מרחיק את השחיטה מהגדרת 'עבודה'.¹⁴ מאידך, רש"י שלא פירש באופן הזה יתכן שסובר ששחיטת קודשים שונה עקרונית משחיטת חולין, שהרי מדובר באחת מעבודות המקדש.

מחלוקת נוספת היא לגבי הצורך בסכין כלי שרת בשחיטה. התוספות בתחילת פרק איזהו מקומן (מז ע"א ד"ה איזהו מקומן) מביאים שתי דעות בעניין:

ה"ר אפרים היה מדקדק מכאן דלא בעינן סכין בשחיטה מדלא קתני שחיטתן בכלי שרת בצפון כדקתני גבי קבלה... ואי אפשר לומר כן דבסוף התודה (מנחות פב ע"ב) ובסוף דם חטאת (לקמן צז ע"ב) דריש מדכתיב ויקח את המאכלת

10. כרגע אנו מתייחסים למושג 'עבודה' במובן הכללי, דהיינו מעשה פולחני שנעשית במקדש, בהמשך המאמר נעמוד המורכבות שבמושג הזה וננסה להגדיר את מהותו ומשמעותו באופן מדויק יותר.

11. רוב הדיונים יעלו ויתלבנו שוב בהמשך המאמר.

12. כשיטת רבי בחולין דף כט ע"א

13. כשיטת הספרי דברים פסקא עה. ויש להעיר על כך שהרמב"ן והר"י מאורליני"ש (בתוספות להלן) שניהם משווים בין שחיטת קודשים לשחיטת חולין אך בכיוונים הפוכים, הרמב"ן סובר ששחיטת חולין מקורו בשחיטת קודשים, והר"י מאורליני"ש סובר ששחיטת קודשים מקורו בשחיטת חולין.

14. אולם, יתכן שהרמב"ן סובר שקיימים שני דינים בשחיטת קודשים, ונדון באפשרות הזאת להלן, ודבריו כאן נאמרו ביחס לדין אחד בלבד.

דעולה טעונה כלי וילפינן מיניה כולהו ובסוטה פרק היה מביא (יד ע"ב) משמע
דסכין מקדש ליה לדם...

רבינו אפרים סובר שניתן לקיים את השחיטה בסכין שאינו כלי שרת, והשטמ"ק על אתר
(אות כט) מבאר את הסברא לשיטתו:

אבל שחיטה הואיל ושייכא בחולין כמו בקדשים ולכך אע"פ שהצריך כלי לא
בעינן כלי שרת.

כלומר, לדעת רבינו אפרים שחיטת קודשים זהה לשחיטת חולין ולכך היא אינה מחייבת
כלי שרת. ובביאור שיטת התוספות שמחייבים כלי שרת בשחיטה ניתן ללכת בשני כיוונים,
וזה תלוי בשתי ההבנות בצורך בכלי שרת בעבודות המקדש.¹⁵ כיוון אחד, שכלי השרת נצרך
לקידוש דם הבהמה, וכפי שמשמע מפשטות לשון התוספות. כיוון שני, שכלי השרת הוא
הלכה בעבודת השירות, והשחיטה מוגדרת כעבודת שירות.¹⁶

דוגמא נוספת למחלוקת שמשקפת את שתי ההבנות האלו הוא לגבי ההלכה של "יום"
בשחיטה. המשנה במגילה (ב, ה) מביאה רשימה של מצוות שזמן קיומן הוא ביום, ובתוכה
מופיעות עבודות הקרבן:

כל היום כשר לקריאת מגילה...לסמיכה לשחיטה לתנופה להגשה לקמיצה
ולהקטרה למליקה ולקבלה ולהזייה...

המקור להלכה הזאת שנוי במחלוקת התלמודים. הבבלי לומדת את ההלכה של יום
משתי ילפותות שונות, ובכך היא יוצרת פיצול בין השחיטה לשאר עבודות הקרבן (כ ע"ב):

לסמיכה ולשחיטה – דכתיב וסמך ושחט, וכתיב בה בשחיטה ביום זבחכם,
ולתנופה – דכתיב ביום הניפכם את העמר. ולהגשה – דאיתקש לתנופה, דכתיב
ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאת והניף... והקריב. ולמליקה ולקמיצה
ולהקטרה ולהזייה – דכתיב ביום צותו את בני ישראל...

והתוספות מבארים שהפיצול הזה נובע מהעובדה ששחיטה לאו עבודה היא:

15. עיין אבן האזל מעשה הקרבנות ד, ז.

16. באופן פשוט, שיטת רבינו אפרים שוללת את שני הכיוונים האלו ביחס לשחיטה, ולדעתו השחיטה
אינה מקדשת את הדם, והשחיטה אינה עבודת שירות. אולם, האחרונים הקשו על ההבנה הזאת
לאור הגמרא בסוטה דף יד ע"ב שכותבת בצורה מפורשת שהשחיטה מקדשת את דם הקרבן, ולכן
ביארו שאף רבינו אפרים סובר שהדם מתקדש בשחיטה, אלא שהקידוש אינו מתרחש על ידי כלי
שרת אלא על ידי מעשה השחיטה עצמה (חידושי הגר"ז סוטה יד ע"ב וחזו"א מנחות לב, יא), ועיין
להלן.

לקמיצה ולהקטרה דכתיב ביום צוותו – אבל שחיטה לא מפקינן מהאי קרא דלאו עבודה היא שהרי כשרה בזר וקרא משתעי בעבודה דכתיב להקריב את קרבניהם...

מאיך, הירושלמי (ב, ו) לומד את כלל העבודות ממקור אחד:

לסמיכה לשחיטה לתנופה להגשה לקמיצה ולהקטרה למליקה לקבלה להזייה דכתיב ביום צותו את בני ישראל.¹⁷

וניתן ללמוד מכאן שלדעת הירושלמי שחיטה מוגדרת כעבודה, וכפי שמציין הראב"ד בפירושו למסכת תמיד לגבי חובת השחיטה ביום (תחילת פ"ד, ל ע"ב):

שחיטה ביום מיהא צריך שהרי מ"מ עבודה היא לעניין פיגול והרבה דברים.

יישום נוסף של ההבנות האלו עולה ביחס לאיסורים של שחיטה והעלאה בחוץ. המשנה בזבחים יג ע"א קובעת שהמקריב קרבן מחוץ למקדש מתחייב בשני איסורים, שחיטה בחוץ והעלאה בחוץ:

השוחט והמעלה בחוץ חייב על השחיטה וחייב על העלייה.

ניתן להציע שני כיוונים בהבנת מהותם של שני האיסורים האלו.¹⁸ כיוון אחד הוא שמדובר באיסורים זהים, ובשניהם החיוב הוא על ה"עבודה" מחוץ למקדש. ולכאורה המסקנה היוצאת מהכיוון הזה היא שהשחיטה מוגדרת כעבודה, ולכן אפשר להתחייב עליה משום "עבודה" בחוץ. מאידך, ניתן להבין שהאיסורים האלו שונים ביסודם, והחיוב בשחוט חוץ איננו על "עבודת" השחיטה, שהרי שחיטה לאו עבודה, אלא על "מעשה" השחיטה שהוא הרס היעוד של הקרבן.

ואכן, ניתן למצוא בית אב לשני הכיוונים האלו מתוך דבריהם של הראשונים. המיוחס לר"ש משאנץ על התורת-כהנים (ספרא אחרי מות פרשתא ו פרק י אות י) הולך בכיוון השני וכותב שהחיוב בשחוט חוץ אינו משום העבודה בחוץ שהרי שחיטה לאו עבודה:

...א"נ משום דלאו עבודה היא שמותרת בזר ואפ"ה חייבה התורה עלה בחוץ...

לעומת זאת, התוספות-ישנים ביומא (לט ע"ב ד"ה הנחה) מוכיח מהחיוב של שחוט חוץ שקיים פן מסוים של עבודה בשחיטה, ומשמע ככיוון הראשון:

...ואע"ג דשחיטה לאו עבודה היא מ"מ שחיטא עדיפא דשייך בה פגול וחייבים עליה בחוץ...

17. ועיין רש"י פסחים סה ע"ב ד"ה שחיתתו, ורמב"ם בהלכות בעלהות מעשה הקרבנות ד, יא, וקריית ספר שם.

18. עיין מקדש דוד, קודשים סימן כז אות ח.

דוגמא אחרונה לכך עולה מתוך מחלוקת התנאים (ספרא ויקרא דבורא דנדבה פ"ד פ"ד) בעניין קביעת מקום השחיטה:

בן הבקר לפני ה' ואין השוחט לפני ה', שמעון התימני אומר מנין שתהא ידו של שוחט לפני מן הנשחט תלמוד לומר ושחט את בן הבקר לפני ה'.

לדעת התנא קמא השוחט אינו צריך לעמוד בפנים כיון ששחיטה אינה עבודה, ואילו ר' שמעון התימני שמחייב את השוחט לעמוד בפנים סובר שהשחיטה היא עבודה ככל עבודות המקדש.¹⁹

ברם, שתי הגישות הללו בהבנת מהות השחיטה בקודשים טעונות ביאור מסברא, שכן אם השחיטה היא עבודה כיצד היא כשירה בזר, ומאידך גיסא אם השחיטה אינה עבודה כלל, וזהה לחלוטין לשחיטת חולין, כיצד ניתן להסביר את הפערים שאכן קיימים בין שני סוגי השחיטה. על כך נעסוק בפרקים הבאים.

ג. שחיטה כעבודה הכשרה בפסולים

בביאור הביטוי "שחיטה לאו עבודה" כותב רש"י (זבחים יד ע"ב):

ומשני שחיטה לאו עבודה היא – מדאתכשרו בה כל הפסולים...

רש"י אינו מבאר את סברת הדין ששחיטה לאו עבודה, אלא הוא מביא לכך נפקא-מינה מהלכות פסולי עבודה. וניתן ללכת בשני כיוונים בהבנת עמדתו העקרונית של רש"י ביחס לשחיטה. כיוון אחד הוא שהשחיטה אינה עבודה כלל, ורש"י מציין שהמקור לכך הוא ההכשר בפסולי עבודה.²⁰ כיוון שני הוא שבאופן עקרוני השחיטה מוגדרת כעבודה לכל דבר, אלא שהיא עבודה שכשרה בפסולים.²¹ אם כן, ניתן לכאורה להבין שהמונח "שחיטה לאו

19. התוספות בזבחים דף יד ע"ב ד"ה הג"ה מגיעים למסקנה הזאת בהבנת שיטת שמעון התימני ונשארים

בצ"ע, ואילו התוספות יומא דף מב ע"א ד"ה שחיטה דוחים את ההבנה הזאת, ועיין להלן.

20. כנראה שכך הבינו התוספות ביומא (דף מב ע"א ד"ה שחיטה) בשיטת רש"י: "והיה נראה ליישב פרש"י כן ולפרש שחיטה לאו עבודה היא כיון דהוכשרו בה כל הפסולים ואפי' נשים ועבדים וטמאים מסתמא לא חשיבא עבודה לפני המקום מאיזה טעם שיהא או משום דנוהגת נמי בחולין או משום טעמא אחרינא...".

21. עיין 'ערוך השלחן העתיד' פסולי המוקדשים כג-קכה. ויתכן לתלות את שתי ההבנות הללו בשני ניסוחים שמופיעים ברש"י בשני מקומות שונים. בזבחים דף יד ע"ב רש"י מביא את ההכשר בכלל פסולי העבודה, ואילו במנחות דף ה ע"א (ד"ה ה"מ דכתיבא) הוא מביא את ההכשר לגבי זרים בפרט. ונראה שעל פי רש"י בזבחים השחיטה היא עבודה לכל דבר למעט פסולי העבודה, ואילו לפי רש"י במנחות השחיטה אינה עבודה והמקור לכך היא הדרשה של הגמרא בזבחים (לב ע"א) שמלמדת על הכשר זרים בשחיטה. ונעיר שהמיוחס לרשב"א (מנחות ו ע"ב) מעלה את שני הכיוונים האלו בצורה מפורשת (ד"ה אי קמיצת פסולים): "דמה שהכשירה הוי או משום דלאו עבודה היא או דעבודה היא ולא קפיד אם תעשה בפסולין".

עבודה" איננו בדווקא, אלא מדובר בביטוי טכני שבאה לבטא את ההכשר של שחיטה בפסולי עבודה.

ראיה אפשרית לכיוון השני עולה מדברי רש"י בזבחים (מט ע"ב):

דבעי כהונה – שאינה כשירה בזר אבל למידה דשחיטה דלאו עבודת כהן היא לא אהדריה דהא בחזרתו כתיב כחטאת האשם הוא לכהן לענין עבודות שבכהן.

מדויק בדבריו שהשחיטה היא עבודה אלא שאינה "עבודת כהן", ולכן היא כשירה בזר. לפי זה, ניתן להעלות הבנה נוספת למונח "שחיטה לאו עבודה" שלפיה לא מדובר בביטוי טכני בלבד, אלא הוא בא לבטא רובד נוסף של עבודה שאינה שייכת בשחיטה, והיא "עבודת הכהן".

אם כן, השיטה הזאת סוברת שיש לנתק בין המושגים של "עבודה" ו"כהונה", והצורך בכהונה בעבודות המקדש אינו נובע מההגדרה הבסיסית של "עבודה" אלא מרובד נוסף של "מצות כהונה"²² או "עבודה המסורה לבני אהרון"²³. בשחיטה קיים הרובד הבסיסי של עבודה, אך אין בה את הרובד הנוסף של מצות כהונה, שהרי "מקבלה ואילך מצות כהונה"²⁴.

ואכן, ניתן להוכיח את הפיצול הזה בין המושגים של "עבודה" ו"כהונה" מכמה סוגיות, וזאת בשני אופנים. אופן אחד הוא לגבי פעולות שמחייבות כהונה אף שאינן בגדר "עבודה", כגון מראות נגעים ושחיטה בפרה אדומה. אולם, פיצול מהסוג הזה איננו ראייה מוכרחת לעניינינו, שהרי יתכן שקיימים מחייבים נוספים של כהונה מלבד העבודה.²⁵

אופן שני של פיצול הן פעולות שמוגדרות כעבודה ובכל זאת אינן מחייבות כהונה, ודוגמא אחת לכך מצאנו לגבי עבודת ההולכה. המשנה בזבחים (א, ד) מביאה מחלוקת תנאים האם ההולכה נפסלת במחשבת שלא לשמה. תנא קמא סובר שהיא נפסלת, ואילו רבי שמעון סובר שהיא אינה נפסלת כיון שההולכה היא עבודה שאפשר לבטלה. ובקשר

22. לשון הגמרא בזבחים (לב ע"א).

23. לשון הגמרא במנחות (יח ע"ב).

24. ואכן, השפת-אמת בזבחים דף יד ע"ב (ד"ה בגמ') התקשה להבין למה הגמרא לא מביאה את הביטוי של "מקבלה ואילך מצות כהונה" בכדי לתרץ את קושיית אביי שהקשה כיצד השחיטה מעכבת וכשירה בזר: "...תמהני אמאי לא משני הגמ' בפשיטות כדמרבינן לקמן (דף לב) וביומא (דף כז) דרק מקבלה ואילך מצות כהונה וא"כ הולכה דבתר קבלה היא שפיר פסולה בזר אף על גב דאפשר לבטלה ולא שחיטה וצ"ע".

ונראה שלפי רש"י זהו גופא התירוץ של הגמרא, שהמונח "שחיטה לאו עבודה" פירושו שהשחיטה אינה "עבודת כהן", שכן לא קיימת בה הרובד הנוסף של מצות כהונה.

25. ועיין בחזון יחזקאל (חידושים, מסכת יומא ג, ו) שמחלק בין שני דינים של כהונה.

למחלוקת הזאת מביאה הגמרא בזבחים (יד ע"א) את שאלתו של אביי האם עבודת ההולכה פסולה בזרים:

א"ל אביי לאמוריה דרב חסדא, בעי מיניה מרב חסדא: הולכה בזר, מהו? א"ל: כשרה, ומקרא מסייעני: וישחטו את הפסח ויזרקו הכהנים את הדם מידם והלויים מפשיטים.

רב חסדא עונה שההולכה כשרה בזרים והוא מוכיח זאת מהפסוקים לגבי שחיטת קרבן הפסח. ולכאורה דבריו של רב חסדא נאמרו אפילו לשיטת תנא קמא, ומכאן שרב חסדא סובר שההולכה היא עבודה שכשרה בזרים^{26,27}.

דוגמא אפשרית נוספת עולה לגבי עבודת הבליה במנחות. הגמרא במנחות (ט ע"א) מביאה מחלוקת האמוראים האם בליה מחוץ לחומת העזרה פוסלת, כאשר שיטת רבי יוחנן היא שהבליה פסולה וזאת למרות שהבליה כשירה בזרים:

ורבי יוחנן אמר פסולה, כיון דעשייתה בכלי הוא, נהי דכהונה לא בעיא, פנים מיהת בעיא.

רבי יוחנן קושר את החיוב של פנים עם הצורך בכלי שרת בבליה, וניתן להבין את נימוקו בשתי דרכים. דרך אחת היא שמדובר בהלכה בכלי שרת, שכלי שרת מחייב פנים על מנת לקיים את פעולתו. דרך שנייה היא שהחובה של פנים נובע מפעולת הבליה עצמה, ו"עשייתה בכלי" פירושו שהבליה מוגדרת כעבודה ולכן מחייבת פנים.²⁸ נמצא, שלפי הדרך השנייה הבליה נקראת עבודה אף שכשרה בזרים.

אולם, ההבנה הזאת – המפצלת בין כהונה לעבודה – עדיין טעונה ביאור שכן כיצד ניתן להבין את הצורך בכהונה אם לא מצד העבודה עצמה. ובביאור העניין נעמוד על הכיוונים המרכזיים בהבנת אופי מצות הכהונה בעבודות המקדש. בגמרא בזבחים מצאנו

26. עיין טורי אבן (חגיגה יא ע"א ד"ה והקריבו) שכותב זאת בצורה מפורשת.

27. אולם, בהמשך הסוגיה עולה טענה הפוכה ביחס לעבודת ההולכה. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים האם לשיטת רבי שמעון ההולכה כשרה בזרים, רבה ורב יוסף סוברים שהיא כשרה ואביי ור' אלעזר סוברים שהיא פסולה. נמצא, שלפי ההבנה של אביי ור' אלעזר בשיטת רבי שמעון ההולכה כשרה בפסולי עבודה למרות שאין בה פסולי מחשבה. ולכאורה הביאור לכך הוא שההולכה אינה מוגדרת כעבודה אך היא נכללת במצות הכהונה, שהרי "מקבלה ואילך מצות כהונה". אולם, רש"י (ד"ה אפילו) מבאר שהחידוש הוא בהלכה של פסולי מחשבה, שהולכה מוגדרת כעבודה אך אין בה פסולי מחשבה כיון שאינה עבודה שמתירה לאכילה (ועיין חידושי הגר"ז יג ע"א ד"ה במתניתין). ולדיון מפורט בסוגיה הזאת עיין בשיעורי מו"ר הרב אהרון ליכטנשטיין זצ"ל למסכת זבחים עמ' 242-243.

28. עיין חזון איש, קדשים סימן כ סעיף יד, במכתב.

שתי מקורות להלכה הזאת. הגמרא בזבחים (יג ע"א) לומדת את חובת הכהונה מפסוק שעוסקת בעבודת הקבלה:

והתניא "והקריבו" – זו קבלת הדם; אתה אומר: קבלת הדם, או אינו אלא זריקה? כשהוא אומר: "וזרקו" – הרי זריקה אמור, הא מה אני מקיים "והקריבו"? זו קבלת הדם. "בני אהרן הכהנים" – שתהא בכהן כשר ובכלי שרת.

לעומת זאת, הגמרא בזבחים (לב ע"א) מביאה דרשה כוללת יותר:

...וכי מאין באתה? מכלל שנאמר: "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח", יכול אף בשחיטה? ת"ל: "ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו וגו'", מקבלה ואילך מצות כהונה...

ולכאורה שני המקורות האלו מציגים שתי גישות חלוקות בהבנת אופי חובת הכהונה בעבודת המקדש.²⁹ לפי הדרשה הראשונה חובת הכהונה נאמרת ביחס לכל עבודה ועבודה בפרט, מה שלכאורה מוכיח שמדובר בחובה מצד מעשה העבודה עצמה. מאידך, הדרשה השנייה לומדת את ההלכה של כהונה בכלל העבודות מפסוק שעוסקת ב"כל דבר המזבח", וניתן להבין ממנה שההלכה של כהונה נובעת מהמושג של "דבר המזבח". כלומר, לא העבודה עצמה היא שמחייבת כהונה, אלא הגישה וההתקרבות אל המזבח. המזבח הוא המרחב של הכהנים, ולכן ההתעסקות בעבודות שמשויכות למזבח מחייבת כהנים כשרים.³⁰

ובאמת, ניתן למצוא לשתי הגישות האלו יסודות איתנים בהלכות פסולי העבודה, וזאת בשני מוקדים. המוקד הראשון הוא לגבי הלכות פסולי העבודה באופן כללי. שכן מצד אחד עצם המונח "פסולי עבודה"³¹ לכאורה מושך לכיוון שמדובר בהלכה בעצם מעשה העבודה. אולם מצד שני הרמב"ם סידר את דיני פסולי העבודה בתוך הלכות "ביאת המקדש", ומכאן שמוקד האיסור הוא ב"ביאה" וב"גישה" ולא בעבודה עצמה.

מוקד נוסף הוא הפסול של זרות בפרט. הגמרא בכמה סוגיות משתמשת בטענה של "וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח" כדי להפקיע את הזר מפעולות שונות במקדש.³²

29. עיין מרומי שדה, יד ע"ב ד"ה והא שחיטה.

30. ונעיר שבאופן הזה ניתן לבאר את הכשרם של פסולי העבודה בעבודת במה, שעבודת הבמה נקראת עבודה לכל דבר אלא שלא שייך לגבה הפן הנוסף של קרבה אל המזבח, ואכמ"ל.

31. עיין רש"י זבחים יח ע"א ד"ה אי מהתם.

32. יומא מה ע"א לגבי הצתת אליתא, זבחים סה ע"א לגבי מליקה, מנחות כ לגבי מליחה, ועיין רש"י יומא (מה ע"א ד"ה וכי) שלומד שהמקור לדין זה הוא הפסוק "אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו" (במדבר יח, ג).

הטענה הזאת יכולה להתפרש בשני אופנים.³³ אופן אחד הוא שמדובר בהסבר טכני הבנוי על ההלכה שאוסרת את כניסת הזר למרחב המזבח. אופן שני הוא שמדובר בקביעה עקרונית שלפיה הזר מופקע מכל הפעולות שמתייחסות למזבח, והסיבה לכך היא שהמרחב של המזבח נמצאת בסמכותם הבעלדית של הכוהנים.

אם כנים הדברים, ניתן לראות זיקה מהותית בין הטענה הזאת של "וכי זר קרב לגבי מזבח" לבין הדרשה של הגמרא בזבחים מהפסוק של "לכל דבר המזבח", ששניהם עוסקים בפעולות שמיוחסות למזבח ולכן מופקעות מפסולי העבודה.³⁴ ולפי זה, מסקנת הגמרא בזבחים שלומדת ש"מקבלה ואילך מצות כהונה" פירושו שהעבודות שלאחר הקבלה מחייבות כהונה מפאת היותן "עבודות המזבח", ואילו השחיטה אינה נקראת "עבודת המזבח".³⁵

ואכן, ניתן להביא ראיה לכיוון הזה מדבריהם של שנים מהראשונים שקישרו בצורה מפורשת בין המושגים של "וכי זר קרב למזבח" ו"מקבלה ואילך מצות כהונה".

רש"י (סוטה יט ע"א ד"ה מתני') מסביר שהסיבה שפעולת ההגשה מחייבת כהונה היא שההגשה מקרבת את המנחה למזבח ולכן היא נחשבת כתחילת קמיצה ו"מקמיצה ואילך מצות כהונה":

...דאין מצות כהונה במנחות אלא מקמיצה ואילך והגשה נמי תחילת קמיצה היא שאין זר קרב למזבח אבל קידוש כלי ויציקה ובלילה שטעונות שמן כשר בזר....

השיטה-מקובצת (מנחות כ ע"א אות א) מביא את קושייתו של תוספות רבינו פרץ שמקשה כיצד כותבת הגמרא שחובת הכהונה בפעולת המליחה מתבססת על ההלכה של "וכי זר קרב לגבי מזבח", דהיינו שאסור לזר להעלות על גבי המזבח, והרי ההלכה הזאת איננה סיבה לפסול את המליחה בדיעבד אם נעשית בזר. השיטה-מקובצת מביא את תירוצו של ר"י שמיישב שביצוע פעולת המליחה על ידי כהן אכן מעכבת בדיעבד, וזאת מכוח

33. עיין משנה למלך (הלכות ביאת המקדש ט, טו), כנסת ראשונים (מנחות דף יט הערות כו-לב), מהדיר לשט"מ"ק (מנחות ה, דף כ ע"א הערה 18), וחזון איש (מנחות כב אות טו).

34. נעיר שההבנה הזאת מניחה שהטענה של "וכי זר קרב לגבי מזבח" נאמרת גם כן לגבי עבודות שאינן נעשות בראש המזבח ממש אלא לכל פעולה המיוחסת למזבח. ואכן בשלוש ההופעות של הביטוי הזה בגמרא מדובר בעבודות שנעשים בראש המזבח ממש (מליחה, קמיצה, הצתת אלתא), אך הראשונים הרחיבו זאת לעבודות נוספות שאינן נעשות בראש המזבח (עיין רש"י סוטה להלן ותוספות מנחות ט ע"א ד"ה מקמיצה).

35. אמנם, מהשאלה של הגמרא בזבחים דף לב ע"א "יכול אף בשחיטה?" עולה שאף השחיטה מוגדרת כ"דבר המזבח", אך נראה שלמסקנת הגמרא שלומדת ש"מקבלה ואילך מצות כהונה" ההבנה הזאת נדחית (עיין טהרת הקודש זבחים יד ע"ב ד"ה הגה"ה).

ההלכה ש"מקמיצה ואילך מצוות כהונה", וזהו כוונת הגמרא כשכתבה "וכי זר קרב לגבי מזבח":

...לכ"נ לר"י וכי תעלה על דעתך שהרי מליחה אחר קמיצה היא שאין מולחין אלא אחר קומץ ומקמיצה ואילך מצות כהונה. תו"ח.

אם נסכם, לדעת רש"י מצוות הכהונה ופסולי העבודה בעבודות המקדש אינם נובעים מהגדרה הבסיסית של עבודה, אלא מגדר נוסף של "מצות כהונה" שחלה בעבודות שמויעדים לקרב את הקרבן אל המזבח ונקראות "דבר המזבח".³⁶ היוצא מהכלל הזה היא מצות השחיטה, שאמנם נקראת "עבודה" אך אינה מוגדרת כ"דבר המזבח", שכן מטרת השחיטה היא להכשיר את הקרבן לקראת שלב הקרבה אל המזבח אך אין בה קרבה אל המזבח מצד עצמה.³⁷ לפי זה, המונח "שחיטה לאו עבודה" פירושו שהשחיטה אינה "עבודת כהן" או שאינה "עבודת המזבח" ולכך כשרה בפסולי עבודה.³⁸

נקודה אחרונה שעדיין טעונה ביאור כדי להשלים את המהלך הזה היא ה"קולא" הנוספת שמצאנו בשחיטה, והיא הכשר השחיטה בשוחט שעומד מחוץ לעזרה. ונראה לפרש שהיתר העמידה של השוחט מחוץ לעזרה אינו הלכה במעשה העבודה אלא במעמד הגברא. והביאור לכך הוא שעמידת הכהן מחוץ לעזרה פוסלת אותו לעבודות המקדש מצד החסרון במעמדו ככהן, שכוהן כזה אינו כוהן ב"כיהונו". אולם, כל זה בעבודות המקדש שקיימות בהן מצות כהונה, אך השחיטה שכשרה בפסולי עבודה מותרת בשוחט העומד מחוץ לעזרה.³⁹

ד. שחיטה בקודשים כשחיטת חולין

התוספות בזבחים (יד ע"ב ד"ה הג"ה) דנים במונח "שחיטה לאו עבודה" ומביאים את דברי הר"י מאורליני"ש שעורך השוואה בין שחיטת קודשים ושחיטת חולין:

וה"ר יעקב דאורליני"ש מפרש לאו עבודה היא – לפי ששונה בחולין ובקדשים אם כן לאו מטעם עבודה צוה המקום שחיטה.

באופן פשוט ניתן להסיק מדבריו של הר"י מאורליני"ש שאין בשחיטת קודשים שום פנים של עבודה, וכל מטרת השחיטה היא להתיר את בשר הקרבן מהאיסורים של נבילה ואבר

36. ההלכה הזאת אינה מיוחדת למזבח בלבד אלא קיימת בכל כלי הקודש (עיין רש"י יומא מה ע"א ד"ה וכי תעלה).

37. ובניסוח מעט שונה, השחיטה מטרתה להפוך את הבהמה לדם ובשר, מרגע שהקרבן נהפך לדם ובשר הוא נמצא בטרטוריה של המזבח, וזה המרחב של הכהנים, אך לא לפני כן.

38. הוכחה לכך עולה מדבריו של הרמב"ן על התורה (שמות כ, כב) שכותב שהאיסור של הנפת ברזל על גבי המזבח נאמר בכלל עבודות המקדש חוץ מהשחיטה, כיון שהשחיטה אינה נקראת עבודה.

39. עיין במאמרו של הרב צבי שכטר שליט"א בחוברת קול צבי (חוברת א', תשנ"ט).

מן החי, בדומה לשחיטת חולין.⁴⁰ אולם, האחרונים העלו מספר סוגיות שאינן מסתדרות עם ההבנה הזאת באופי שחיטת קודשים:

א. הגמרא בחולין (כט ע"א; לג ע"א) כותבת שמטרת השחיטה בקודשים היא הוצאת דם הקרבן.⁴¹

ב. הגמרא בסוטה (יד ע"ב) כותבת שהשחיטה מקדשת את דם הקרבן.

ג. הגמרא בזבחים (צז ע"ב) קובעת ששחיטת קודשים מחייבת כלי, ואילו בשחיטת חולין ניתן להסתפק בקרומית של קנה (חולין ג ע"א).

ד. הגמרא בחולין (יז ע"א) מביאה את שיטת רבי עקיבא שבשר נחירה (הריגה ללא שחיטה) הותר ישראל במדבר, אך שחיטת קודשים בכל זאת נהגה כיון ש"קדשים שאני".

ה. הגמרא בזבחים (מז ע"א) קובעת שהמתעסק בשחיטה כשר לשחיטת חולין ופסול לשחיטת קודשים.

מכלל הסוגיות הנ"ל ניתן ללמוד על השוני המהותי שבין שחיטת קודשים ושחיטת חולין, הן מבחינת מעשה השחיטה והן מבחינת התכלית והמטרה של השחיטה. מצד מעשה השחיטה, שחיטת קודשים מחייבת פעולת שחיטה משמעותית יותר מאשר שחיטת חולין כפי שניתן ללמוד משלושת הדינים של כוונה, כלי, ופסול נחירה. ומצד מטרת השחיטה, שחיטת חולין מיועדת להתיר את בשר הבהמה, ושחיטת קודשים מיועדת להוצאת הדם והקדשתו.

ובביאור שיטת הר"י מאורלינ"ש ניתן ללכת בשני כיוונים. כאמור, ההבנה הפשוטה בשיטתו היא שאין שום הבדל בין שחיטת קודשים לשחיטת חולין, ובשניהם השחיטה באה להתיר את בשר הקרבן. על מנת להמשיך ללכת בכיוון הזה נצטרך להסביר את כלל הסוגיות שהוזכרו לעיל באופן נקודתי כך שלא יסתרו את שיטתו.

הסוגיה בחולין שקובעת ששחיטת קודשים באה לצורך הדם יכולה להתפרש באחד משני אופנים. אופן אחד הוא שמדובר במטרה שולית שאינה משנה את אופי השחיטה והגדרתה כעבודה.⁴² אופן שני הוא שהוצאת הדם עצמה משמשת את המטרה העיקרית של היתר בשר הקרבן, שכן דם הקודשים שהיא החלק הגבוה של הקרבן אוסרת את הבשר

40. אם כדי להכשיר את הבשר למזבח שלא יהיה אסור משום "משקה ישראל", ואם כדי להתיר את הבשר לאכילת הכוהנים.

41. עיין רש"י חולין כט ע"א ד"ה הוא עצמו ורש"י זבחים יג ע"ב ד"ה בשלמא קומץ.

42. והראיה מכך שלא חייבים לשחוט את הוורידין אלא רק את הסימנים (עיין הערה הבאה).

לאכילה ולכן הוצאתו מוגדרת כפעולה המתירה את בשר הקרבן.⁴³ ובדרך הזאת ניתן לפרש את הסוגיה בחולין (ז ע"א) לגבי הפסול של נחירה בשחיטת קודשים, שפסול זה אינו נובע מהלכה מיוחדת של מעשה השחיטה אלא שההריגה באמצעות נחירה אינה מוציאה דם, והיתר הבשר תלוי בהוצאת הדם.⁴⁴

ובעניין הסוגיה בסוטה שקובעת שהשחיטה מקדשת את דם הקרבן, יש להסביר שהר"מאורליני"ש נוקט כעמדתם של כמה מהראשונים שסוברים שמדובר בדין לכתחילה בלבד,⁴⁵ וכנ"ל לגבי הסוגיה בזבחים בעניין הצורך בסכין בשחיטה. ואף לגבי הסוגיה בזבחים (מז ע"א) ניתן לומר שהצורך בכוונה בשחיטת קודשים אינו נובע מהבדל עקרוני שבין שני סוגי השחיטה, אלא שבמסגרת של קודשים השחיטה המתרת מקבלת נופך מצוותי שמחייב את כוונת השוחט.⁴⁶

אם כך הם פני הדברים הרי שבביאור השיטה שחולקת על הר"מאורליני"ש ניתן להציע שתי הבנות. הבנה אחת היא שהשיטה הזאת חולקת בצורה מוחלטת וסוברת שכל מטרת השחיטה בקודשים היא הוצאת הדם ותו לא. לחילופין, יתכן שהשיטה הזאת חולקת רק לחצאין וסוברת ששחיטת קודשים מכילה שתי הלכות של שחיטה: הלכה אחת של היתר הבשר מדין שחיטת חולין, והלכה שנייה של הוצאת הדם המיוחדת לקודשים.⁴⁷

43. ואכן הגמרא בחולין דף לג ע"א כותבת בצורה מפורשת שהוצאת הדם מתירה את בשר הקרבן לאכילה, אלא שרש"י שם (ד"ה כי) מפרש זאת מצד עבודת הקבלה ועל פי הפסוק בדברים יב, כז שבו נאמר "ודם זבחך ישפך" ורק אחר כך "והבשר תאכל". ויש להזכיר בעניין הזה את שיטת רבי יהודה במשנה בחולין (ב, א) לגבי שחיטת חולין שמחייב את שחיטת ורידי הבהמה לצורך הוצאת הדם, ובגמרא בחולין (כט ע"א) מבואר שלגבי שחיטת קודשים אף רבנן מסכימים שחייבים לחתוך את הוורידין. אמנם בגמרא בחולין (כח ע"ב) מבואר שחיתוך הוורידין לדעת ר"י אינו חלק ממעשה השחיטה, ולכן ניתן להסתפק בניקוב הוורידין. ויתכן שניתן לחלק בעניין הזה בין שחיטת חולין ושחיטת קודשים, שבחולין הדם והבשר הם שני עצמים נפרדים ולכן לא ניתן לראות את הוצאת הדם כחלק ממעשה השחיטה המתיר את הבשר לאכילה. מאידך, בקודשים הוצאת הדם היא הוצאת החלק הגבוה מכלל הקרבן ולכן היא מצטרפת למעשה השחיטה, וצ"ע.

44. ולכאורה ההבנה הזאת תלויה באופן הגדרת פעולת הנחירה ואכ"מ.

45. ולהלן נדון בשיטתם בהרחבה.

46. עיין שו"ת בית הלוי ח"ב סי' כג.

47. ניתן לראות את השאלה הזאת כמוקד לכמה מחלוקות בראשונים, ונעיר עליהם בתכלית הקיצור (עיין 'תורת הקודש' ח"ב סימן מב שהאריך בזה):

א. הגמ' בחולין (עד ע"ב) קובעת שבן פקועה פסול למזבח, ונחלקו הראשונים בטעם הדבר. רש"י (ד"ה דגמר) סובר שהפסול של בן פקועה נלמד מהפסול של יוצא דופן למזבח. לעומת זאת, התוספות (ד"ה דגמר) מפרשים שבן פקועה נפסל מהטעם שאינו ראוי לשחיטה כיון שבן פקועה נחשב כשחוט. אולם רש"י שסירב לפרש כן כנראה סובר ששחיטת הבן-פקועה מועילה כשחיטת קודשים, וכן מפרש התורת חיים (שם ד"ה מאי דעתך, וע"ע שיעורי מקדש דוד חולין

לחילופין, במקום לשנות מההבנה הפשוטה בסוגיות ניתן להעלות הבנה אחרת בדבריו של הר"י מאורלינ"ש שלפיה טענתו איננה ששחיטת קודשים זהה לחלוטין לשחיטת חולין, אלא שקיים פן מסוים של שחיטת קודשים שדומה לשחיטת חולין, ומהסיבה הזאת היא אינה נקראת עבודה. ונראה לבאר זאת כך, מבחינת המטרה והתכלית של השחיטה קיים חילוק מהותי בין סוגי השחיטה אף לדעת הר"י, שכן שחיטת קודשים היא לצורך הדם ושחיטת חולין מתירה את הבשר לאכילה. אולם, מבחינת מעשה השחיטה מדובר בשחיטות זהות לחלוטין, ששחיטת קודשים היא פעולת שחיטה של חולין עם יעוד להוצאת דם הקרבן.⁴⁸ טענת הר"י הוא שההגדרה של עבודה תלויה באופי הפעולה ולא באופי התוצאה, ולכן השחיטה אינה נקראת עבודה.⁴⁹

-
- ס' א אות ה). נמצא, שרש"י והתוספות נחלקו בהבנת אופי שחיטת קודשים. התוספות סוברים ששחיטת קודשים ללא היתר הבשר אינה נקראת שחיטה, ומכאן שלדעתו שחיטת קודשים מכילה שני דינים של שחיטה. מאידך, רש"י סובר ששחיטת קודשים מיועדת להוצאת דם הקרבן בלבד, ואין בה הלכה של היתר הבשר מדין שחיטת חולין.
- ב. מקור נוסף לשחיטה שמיועדת להוצאת דם ואינה מתירה את בשר הקרבן עולה בתוספות בזבחים (קי ע"א ד"ה ואי) שמסתפקים האם השחיטה של סימן אחד מוגדרת כשחיטת קודשים, וזאת למרות שהיתר הבשר מחייב רוב של שני סימנים. ואכן, התוספות במעילה (ה ע"א ד"ה היתר שחיטה) כותבים בצורה מפורשת ששחיטת סימן אחד נחשבת כשחיטת קודשים, ולכן הדם שיוצאת הזאת ראוי לקבלה. אם כן, התוס' במעילה סוברים ששחיטת קודשים מיועדת להוצאת הדם בלבד, ואילו התוס' בזבחים שהסתפקו בכך סוברים כנראה ששחיטת קודשים ללא היתר הבשר אינה נקראת שחיטה.
- ג. הגמרא בזבחים (קטו ע"ב) קובעת שהאיסור של העלאה מחוץ למקדש קיים בעבודות שמוגדרות כ"גמר עבודה" בלבד. אולם, הראשונים הקשו על הגמרא הזאת מפעולת השחיטה שלכאורה איננה נחשבת גמר עבודה ובכל זאת אסורה בחוץ. הר"ש משאנץ בפירושו לתורת-כהנים (אחרי מות פרשתא ו פרק י אות י) מיישב שהשחיטה נקראת "גמר עבודה" והסיבה לכך היא שהשחיטה מוציאה את הבהמה מידי איסור אבר מן החי. אם כן, מבואר בדברי הר"ש שבשחיטת קודשים כוללת בתוכה הלכה של היתר בשר הקרבן. מאידך, רש"י במסכת יומא (כד ע"א) כותב בצורה מפורשת שהשחיטה אינה מוגדרת כ"גמר עבודה", ולשיטתו צריכים להסביר שהגדרות שחוטי חוץ אינן צריכות להתאים להגדרות של העלאה בחוץ, שכן מדובר בגדר אחר של איסור, וכפי שהתבאר לעיל. ולעניינינו נראה שרש"י כאן הוא לשיטתו בחולין (לעיל) שאין בשחיטת קודשים הלכה של היתר בשר וכולה מיועדת להוצאת הדם, ומהסיבה הזאת השחיטה אינה מוגדרת כגמר עבודה אלא היא העבודה הראשונה בתוך מערכת עבודות הדם.
48. שכן בשניהם מדובר בשחיטה של רוב של שני סימנים (למסקנת הגמרא בחולין כט ע"א), וכן אין שום דרישה של שחיטת הוורידין, ופעולת המירוק בשחיטת קודשים היא למצוה לכתחילה בלבד (יומא לב ע"ב), (ועיין ספר אוצר החיים למסכת זבחים דף יד ע"ב ד"ה ולי).
49. לפי זה, הפסול של "מתעסק" תלויה בתוצאת השחיטה, שהוצאת דם הקרבן וההגדרתו כיחידה נפרדת מחייבת את כוונת השוחט.

לפי זה, את השחיטה שחולקת על הר"י מאורליני⁵⁰ ש ניתן לבאר בשני אופנים. אופן אחד הוא שהשחיטה הזאת חולקת על עצם החילוק בין מעשה השחיטה לתכלית השחיטה וסוברת שהשחיטה בקדשים אינו דומה לשחיטת חולין באף מישור. אופן שני הוא שהשחיטה הזאת מסכימה לחלוקה העקרונית בין מעשה ותכלית, אלא שהיא סוברת שהגדרה של עבודה תלויה באופי התוצאה ולא באופי הפעולה, ועוד נעמוד על החלוקה הזאת בהמשך.

ה. שני דינים בעבודה

1. עבודת חפצא ושירות בגברא

גישה נוספת בהבנת אופי השחיטה מחייבת התבוננות במושג "עבודה", וניתן למצוא לכך ביטוי כפול בסוגיות. ביטוי אחד עולה בסוגיה בזבחים (ד ע"א) שמיישמת את הפסול של שלא לשמה בארבעת עבודות הדם. במסגרת הסוגיה הזאת ההתייחסות לעבודה היא מצד **החפצא** של הקרבן, דהיינו פעולות משמעותיות לקידום הקרבן עצמו, וכלשונו של הרמב"ם (פסולי המוקדשים יג, ד):

נמצאת למד שבארבע עבודות הזבח נפסל במחשבה: בשחיטה, ובקבלה, ובהולכת הדם, ובזריקתו על המזבח.

ביטוי נוסף למושג עבודה עולה בגמרא בזבחים (טז ע"א) בעניין הפסול של יושב: **ויושב דכשר בבמה מנלן? אמר קרא: לעמוד לפני ה' לשרתו, לפני ה' – ולא לפני במה.**

העבודה במקדש נתפסת כעבודת "שירות" שמתקיימת "לפני ה'", וזאת בניגוד לעבודת הבמה שאינה מעשה שירות לפני ה'. מכאן למשמעות הנוספת של מושג העבודה והיא **שירות הגברא**.⁵⁰

ונראה שבשחיטה קיים רק אחד מהביטויים האלו ואילו השני חסר. השחיטה מוגדרת כעבודה ביחס ל**חפצא** של הקרבן, שהרי השחיטה מגדירה את אופי הקרבן ומקדשת אותה, אך היא אינה עבודת שירות בגברא. באמצעות ההבנה הזאת ניתן ליישב את הסתירה שבין הסוגיות השונות ביחס להגדרת השחיטה כעבודה. הגמרא בזבחים (יד ע"ב) שכותבת ש"שחיטה לאו עבודה" עוסקת בפסולי העבודה שהם מהלכות השירות בגברא, ואילו

50. ויש להעיר שקיימים שני פסוקים שמתארים את העבודה כשירות הגברא לפני ה', הפסוק הראשון הוא "לעמוד לפני ה' לשרתו" (ויקרא י, ח) והפסוק השני הוא "כי בו בחר א' אלוקיך מכל שבטיך לעמוד לשרת בשם ה'... ושרת בשם ה' הלוקיך ככל הלויים העומדים שם לפני ה'" (ויקרא יח, ה-ז). ומצאנו מספר דיני עבודה שנמלדים מפסוקים אלו, כגון החובה לעמוד בשעת העבודה (זבחים טז ע"א רג ע"ב), החובה לעמוד בפנים בשעת העבודה (רש"י ותוספות להלן), וכן פסולים נוספים התלויים ב"דרך שירות" (יומא נח ע"א, זבחים כד ע"א רכו ע"א), ועיין להלן.

הגמרא בזבחים (ד ע"א) שכותבת ששחיטה היא עבודה עוסקת בפסולי מחשבה שהם מהלכות החפצא של הקרבן.

סוגיה נוספת שמתבארת היטב לפי ההבנה הזאת היא הגמרא בזבחים (לב ע"א) שעוסקת בהלכה של פנים ומביאה את הלימוד של "בן הבקר לפני ה' – ולא השוחט לפני ה'". והביאור לכך הוא שהשחיטה היא עבודה בחפצא של הקרבן ולכן הקרבן חייב לעמוד בתוך העזרה לפני ה', אך היא אינה מוגדרת כעבודת שירות בגברא, ולכן השוחט רשאי לעמוד מחוץ לעזרה.

ואכן דברים מפורשים בכיוון הזה מופיע בהסבר האחרון של התוספות (יד ע"ב ד"ה הג"ה) למונח "שחיטה לאו עבודה"⁵¹:

ולי נראה לאו עבודה היא מדמכשרינן לקמן בפ' שני (כו ע"א) עומד בדרום והושיט ידו לצפון ושחט בקדשי קדשים ובמקבל פסול דדרשינן אותו בצפון ולא שוחט בצפון אבל מקבל בצפון ובשלמים מכשירין עומד בחוץ והושיט ידו לפניו ושחט ואם קבל קבלתו פסולה דדרשינן בפ' כל הפסולין (לקמן לב ע"ב) בן הבקר לפני ה' ולא שוחט לפני ה' אבל קבל קבלתו פסולה משום דכתיב לעמוד לפני ה' לשרתו אלמא כל שירות לפני ה' ש"מ מדמכשיר רחמנא עומד בחוץ והושיט ידו לפניו ושחט מכלל דשחיטה לאו עבודה היא⁵² ועוד מדאמר בההיא שמעתא בפ"ב (כו ע"א) נתלה ושחט שחיתתו כשרה דשחיטה על ירך אמר רחמנא ולא שוחט על ירך (אמר רחמנא) אלמא דשחיטה לאו עבודה היא דאי עבודה היא לא הוה מכשר רחמנא בכי האי גוונא דהא נתלה וקבל אמרינן דקבלתו פסולה משום דאין דרך שירות בכך...

התוספות מסתמכים בביאורם על הסוגיה בזבחים (כו ע"א) שמעלה שני הבדלים בין השחיטה לבין הקבלה. הבדל אחד הוא לגבי ההלכה של פנים, שבשחיטה ניתן להסתפק בעמידת הבהמה בפנים ואילו בקבלה אף הכוהן המקבל צריך לעמוד בפנים. הבדל נוסף הוא לגבי ההלכה של נתלה, השוחט שנתלה באוויר שחיתתו כשירה, ואילו נתלה שמקבל את הדם קבלתו פסולה. ורש"י (זבחים כו ע"א) מבאר את שתי ההלכות האלו כך:

וקיבול דמן בכלי שרת בפנים – קבלה בפנים נפקא לן מלעמוד לפני ה' לשרתו (דברים י) אלמא כל שירות לפני ה' הוא... ונתלה וקבל בין בקדשים כו' – נמי

51. וניתן להצביע על ראשונים נוספים שהולכים בכיוון הזה: א. הרשב"א (מנחות ה ע"א) שכותב שהשחיטה היא "מחק הקרבן". ב. רבינו אליקים (יומא דף לב ע"א) כותב שהשחיטה היא "תחילת תיקון". ג. רגמ"ה (מנחות קט ע"א) כותב "דאע"ג דלאו שירות הוא מ"מ עבודה חשובה היא דבכלל ד' עבודות היא".

52. ובתוספות במנחות (ה ע"א) כתוב "מכלל דשחיטה לאו שירות היא" (עיין שטמ"ק אות כה), ואין כוונת התוספות לשנות את גרסת הגמרא מ"עבודה" ל"שירות" אלא שה"שירות" היא הלכה מהלכות העבודה, וכפי שביארנו בפנים.

פסול דקבלה שירות היא ואין דרך שירות בכך אבל נתלה ושחט כשרה דשחיטה לאו שירות היא ועל ירך נמי לאו בשוחט כתיב אלא בבהמה.

הקבלה היא עבודת שירות לפני ה', ולכן הכוהן המקבל חייב לעמוד לפני ה', וכן הוא חייב לעמוד על קרקע העזרה כדרך שירות. לעומת זאת, השחיטה אינה עבודת שירות לפני ה', ולכן היא אינה מחייבת את עמידת השוחט בתוך העזרה, וכן היא מועילה בנתלה שאינה כדרך שירות. אלא שכאמור השחיטה נחשבת כעבודת החפצא, ומהסיבה הזאת הבהמה עצמה חייבת לעמוד בתוך העזרה.⁵³

סוגיה נוספת שתומכת בהבנת הזאת באופי השחיטה היא הסוגיה במנחות (קט ע"א) לגבי כוהני בית חוניו. המשנה קובעת שכוהן שעובד לעבודה זרה נפסל לעבודת המקדש, והגמרא מוסיפה שכוהן ששחט לעבודה זרה אינו נכלל בפסול הזה שהרי השחיטה אינה נקראת שירות:

אמר רב יהודה: כהן ששחט לעבודת כוכבים, קרבנו ריח ניחוח.... וכתיב בתריה: ולא יגשו אלי לכהן לי, אי עבד שירות אין, שחיטה לאו שירות הוא...

והביאור לכך הוא שהפסול של כוהן שעבד לעבודה זרה נובע מהמעמד שלו כ"משרת" לעבודה זרה. מכיון שכן, ההלכה הזאת נאמרת בעבודה שמוגדרת כמעשה שירות של הגברא, אך השחיטה שאיננה מעשה שירות אינה מחילה על הכוהן מעמד של "משרת" לעבודה זרה, ולכן הכוהן השוחט לעבודה זרה אינו נפסל לעבודת המקדש.⁵⁴

2. מעשה עבודה ותוצאה של עבודה

אולם, לכאורה ניתן להצביע על כמה דוגמאות להלכות שאינן שייכות בשחיטה ואינן מתמקדות בגברא המשרת. דוגמא אחת לכך עולה בגמרא במנחות (ה ע"א) שמביאה את המונח שחיטה לאו עבודה בעניין טהרת המצורע:

53. אולם הביאור הזה בהלכה של "פנים" תלוי בשתי התשובות בתוספות במנחות (ט ע"א ד"ה ומדכהונה). התשובה הראשונה בתוספות סוברת שעמידת הבהמה בתוך העזרה בשעת השחיטה אינה צורך עקרוני בשחיטה, אלא היא מחוייבת מצד עבודת הקבלה. ההבנה הזאת לכאורה תואמת את שיטתו העקרונית של הר"י מאורליני"ש שהשחיטה אינה עבודה כלל (והשטמ"ק בהערה כט מוחק את התירוץ הזה). לעומת זאת, ההסבר השני של התוספות סוברת שההלכה של פנים היא חובה בשחיטה עצמה, וזאת מהסיבה שהשחיטה מוגדרת כעבודה מ"מיני דמים".

54. וכלשונו של הרמב"ם (הלכות ביאת המקדש ט, יג): "אבל השוחט לע"ז בשוגג אם עבר והקריב קרבנו ריח ניחוח ונתקבל שהרי לא שרת ולא נעשה כומר". ובהמשך הגמרא (מנחות קט ע"ב) מבואר שלמרות שהשחיטה איננה שירות היא עדיין מוגדרת כעבודה: "...אבל שחיטה דלא עבד ליה שירות, אימא מודה ליה לרב נחמן; ואי אשמעינן שחיטה, משום דעבד ליה עבודה...". אולם, עיין בשפת-אמת (מנחות דף קט ע"א ד"ה שם בגמ') שמתקשה להבין לפי זה את החילוק שבין שוגג למזיד, וצ"ע.

מתיב רב פפא: הקדים חטאתו לאשמו, לא יהיה אחר ממרס בדמה, אלא תעובר צורתה ותצא לבית השריפה! אמאי קא מותיב רב פפא? והא רב פפא הוא דאמר: שאני הלכות מצורע דכתיבא בהו הוייה! אלא רב פפא הכי קא קשיא ליה, אימא: ה"מ עבודה, שחיטה לאו עבודה היא...

הגמרא קובעת ששחיטת קרבנות המצורע אינה מצטרפת לסדר טהרת המצורע הנלמדת מהגזירת הכתוב של "תהיה בהוייתה" כיון ששחיטה לאו עבודה. ולכאורה הביאור לכך הוא שהשחיטה אינה פעולה חשובה ולכך היא אינה מצטרפת לסדר טהרת המצורע.⁵⁵

ובאופן הזה ניתן לבאר את התוספות במנחות (מט ע"ב ד"ה תלמוד לומר) שכותבים שאיסור העבודה קודם הקרבת התמיד של שחר אינה נאמרת לגבי השחיטה שכן היא אינה מוגדרת כ"עשייה":

...וכן נמי לקמן פרק שתי מדות (פט ע"ב) עולת תמיד ששחטה שלא לשמה כשרה ואמאי הא קודם תמיד איתעביד מיהו מהתם לא קשיא מידי דשחיטה לאו עבודה היא דלא הואי בכלל עשייה.

ובביאור העניין נעיין בדוגמא נוספת להלכה של "מעשה עבודה" שאינה קיימת בשחיטה, והיא פסול העבודה של שמאל.⁵⁶ המשנה בתחילת הפרק השלישי של זבחים כותבת ש"כל" פסולי העבודה אינם קיימים בשחיטה, ולכאורה הכוונה לרשימה השלימה של פסולי העבודה שנמנים בתחילת הפרק השני של זבחים. אולם, לאחר מכן המשנה מביאה רשימה חלקית של פסולים, שרבים מפסולי העבודה אינם מופיעים בתוכה ובכללם הפסול של שמאל, ומשתמע מכך שפסולים אלו קיימים בשחיטה. ויש לפשט את הספק מהגמרא בזבחים (יד ע"א) שמביאה ברייתא שמונה פסולים נוספים שאינם קיימים בשחיטה, וביניהם מופיע הפסול של שמאל:

מתיב רב ששת: זר ואונן, שיכור ובעל מום, בקבלה בהולכה בזריקה – פסול, וכן יושב, וכן שמאל.

ואכן, התוספות בזבחים (כד ע"ב ד"ה הרי זריקה) מחייבים מקור מיוחד לפסול של שמאל בעבודת המליקה ואינם לומדים זאת משאר עבודות הקרבן, מהסיבה שהמליקה היא "כנגד"

55. ובפרט לאותן שיטות בראשונים שסוברות שמתנות הדם והשמן של המצורע אינן מוגדרות כעבודות לגבוה (עיין רש"י זבחים מד ע"א ד"ה רבי אומר ואנצ"ת ערך לוג שמן של מצורע אות ד), ומכאן שסדר טהרת המצורע איננו סדר של עבודות בקרבן המצורע אלא סדר של פעולות טהרה, ואם כן לא ניתן לפרש ששחיטה לאו עבודה כוונתה עבודת שירות.

56. אולם ניתן להבין את הפסול של שמאל מצד מעמדו וקדושתו של הכהן, ואכ"מ.

השחיטה. אם כן, מבואר בדבריהם שהשחיטה כשרה בשמאל. והדברים מפורשים בשיטה מקובצת במנחות (י, ב אות כ) שכותב "ושחיטה לא בעי ימין".⁵⁷

והנה ניתן לחלק את רשימת פסולי העבודה המנויים במשנה בזבחים (ב, א) לשני סוגים.⁵⁸ הסוג הראשון הם הפסולים מצד מעמדו וקדושתו של הגברא העובד, והסוג השני הם פסולים מצד אופיו ואיכותו של העבודה. ובתוך הסוג האחרון של פסולי העבודה מצאנו קבוצה של פסולים שנפסלים מכח הנימוק של "דרך שירות", כגון הפסולים של "יושב"⁵⁹ ו"עומד על גבי כלים",⁶⁰ וכן מופיע לגבי הפסולים של "עומד על גבי אבן מדולדת"⁶¹ ו"נתלה" שאינם מוזכרים במשנה הזאת. ונראה שהמכנה המשותף לכלל הפסולים האלו היא הופעתו הלקויה של הגברא העובד, שאדם שמשרת לפני ה' חייב להופיע בצורה מכובדת וראויה, ולא באופן שאיננו "דרך שירות".

אמנם, הפסול של שמאל איננו חסרון מצד הגברא העובד ו"דרך שירות", אלא מדובר בליקוי מצד מעשה העבודה עצמה, שמעשה העבודה דורשת את ימינו של הכוהן. דוגמה נוספת לפסול עבודה שתלויה במעשה העבודה הוא הפסול של חציצה בין ידו של העובד לכלי,⁶² שמעשה העבודה דורשת את עצמותו של הכוהן.⁶³ ומסתבר שאף הפסול הזה אינו קיים בשחיטה, שהרי מעשה השחיטה אינה דורשת כהונה.⁶⁴

נמצינו למדים, שהמושגים של "שירות" ו"מעשה עבודה" הם חלוקים במהותם. ה"שירות" מתמקדת באדם המשרת ובעמידתו לפני ה'. מאידך, "מעשה עבודה" מתמקדת בעבודה עצמה, ואילו האדם משמש כ"כח הגברא" של המעשה. אם כן, החסרון בשחיטה איננו מצד "שירות הגברא" בלבד, אלא שהשחיטה אינה בכלל "מעשה עבודה". ולפי זה, המונח "שחיטה לאו עבודה" פירושו שהשחיטה איננו מעשה עבודה אך היא תוצאה של עבודה.⁶⁵

-
57. וזאת בניגוד לנטייתו של ה'ערוך השלחן העתיד' (מג, ו).
58. הסוגיה של פסולי עבודה מחייבת דיון נפרד, ולא באנו כאן לקבוע מסמרות בעניין אלא להוציא הבנה מסוימת בפסול של שמאל.
59. דברים י, ח; דברים יח, ה; ובבלי זבחים דף טז ע"א ו-כג ע"ב
60. ספרי שפטים פסקא קסט, תוספות זבחים קי ע"א ד"ה ימין, ורש"י פסחים סה ע"ב ד"ה והא.
61. בבלי זבחים דף כד ע"א.
62. בבלי זבחים יט ע"א ורמב"ם ביאת המקדש ה, יז.
63. עיין חידושי הגר"ח (תמידין ומוספין ג, ד) שמקשר בין הפסולים של שמאל וחציצה.
64. אולם, מדבריו של הרמב"ם בפירוש המשניות למסכת עירובין י, ד משמע שקיימת פסול של חציצה בשחיטה, אך האחרונים תמהו על דבריו וביארו אותם בדרכים שונות (עיין שו"ת זכר יצחק ח"ב סימן מה ושו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סימן טז).
65. דוגמה נוספת לחילוק בין מעשה ותוצאה בהגדרת עבודה מצאנו לגבי הדלקת נרות המנורה. הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש ט, ז כותב שהדלקת המנורה כשרה בזר, והגר"ח בחיבורו מבאר שהסיבה לכך

נפקא מינה אפשרית לשתי ההבנות האלו באופי השחיטה עולה בביאור שיטתו הייחודית של שמעון התימני, שמחייב את עמידתו של השוחט בתוך העזרה בשעת השחיטה. מהגמרא בזבחים (לב ע"ב) עולה סתירה מסוימת ביחס לשאלה איזה חלק מגופו של הכוהן חייב לעמוד בתוך העזרה לדעת שמעון התימני:

...שמעון התימני אומר: מנין שיהיו ידיו של שוחט לפניו מן הנשחט? ת"ל: ושחט את בן הבקר לפני ה', שוחט את בן הבקר יהא לפני ה'.

מתחילת דבריו משמע שרק ידיו של הכוהן צריכים להיות בפנים, ואילו מסוף דבריו משמע שכל גופו צריכה לעמוד בפנים. הראב"ד בפירושו לתורת-כהנים (ויקרא, דבורא נדבה פרשתא ד פרק ד אות ג) הולך בכיוון השני וכותב ששמעון התימני מחייב את עמידת כל גופו של הכוהן בתוך העזרה. לעומת זאת, המלבי"ם (ויקרא א, ה) כותב שרק ידיו צריכים לעמוד בפנים, והוא אף מדייק את שיטתו מתוך לשון הפסוק:

ושחט את בן הבקר לפני ה'. כ"מ שיספר המקום שבו תעשה הפעולה יציין מקום הפעולה לבד לא מקום הפועל. למשל ונתנו בני אהרן אש על המזבח וערכו עצים על האש. לא יכוין שהפועל והם בני אהרן יהיו על המזבח או על האש בעת נתינתם, רק שהפעולה והוא העריכה תהיה על המזבח והנתינה תהיה על האש, לא העורך והנותן, ומבואר שמ"ש ושחט לפני ה' מ"ש לפני ה' היינו שהפעולה והוא השחיטה תהיה לפני ה' לא הפועל והשוחט...עד שיתפלא מאד מ"ש ר"ש התימני בספרא (הובא בזבחים לב ע"ב) שצריך שיהיה ידו של שוחט לפניו מן הנשחט. ולדעתי גם ר"ש התימני לא יכחיש היסוד הנז' שכתבתי...אך שר"ש סובר שפעולת השחיטה אינו חתיכת הסימנים לבד. רק כח האדם. ועקר פעולת השחיטה הוא כח האדם המניע. וכח הזה צריך שיהיה לפני ה'. ובהכרח תהיה יד השוחט לפניו מן הנשחט.

המלבי"ם מסביר שבאופן עקרוני חייבים שפעולת השחיטה תהיה בתוך העזרה ולא האדם השוחט. מהסיבה הזאת שמעון התימני מחייב שידי שוחט יהיו בפנים בלבד, שכן הידיים הם כוח הגברא, שהוא מרכיב חיוני במעשה השחיטה.

נמצא, ששתי ההבנות האלו בשיטת שמעון התימני מתאימים לשני הכיוונים שהעלינו בהבנת מהות השחיטה. על פי הבנת הראב"ד שמעון התימני חולק על הכיוון הראשון וסובר שהשחיטה היא פעולת שירות של הגברא, ולכן כל גופו של השוחט חייב לעמוד בתוך

הוא שמצות ההדלקה אינה במעשה ההדלקה אלא בתוצאה שיהיו הנרות דולקים, וכלשונו שם: "דס"ל דכל עיקר הך מילתא דהדלקת הנרות אין המצוה בעצם מעשה ההדלקה, כי אם דעיקר מצותה הוא שיהיו הנרות דולקים תמיד...דדין עבודה חלטה רק על עצם המעשה, ובמקום שעצם המעשה הוא הכשר דין קיומה, משא"כ בהדלקה דמעשה ההדלקה אינו מוסיף כלל בהכשר דין קיומה, ע"כ לאו עבודה היא".

העזרה ולפני ה'. מאידך, להבנת המלבי"ם שמעון התימני חולק על הכיוון השני בלבד, ולדעתו השחיטה מוגדרת כמעשה עבודה אך אינה שירות הגברא, ולכן רק ידיו של הכוהן צריכים להיות בפנים.⁶⁶

ואכן התוספות בזבחים (יד ע"ב) מקשים משיטתו של שמעון התימני על ההבנה שמקשרת בין המונח של שחיטה לאו עבודה לחיוב העמידה של הכוהן בתוך העזרה, שכן לפי ההבנה הזאת יצא ששמעון התימני שמחייב שהכוהן יעמוד בפנים בהכרח סובר שהשחיטה היא עבודה:

... אבל קשה לי לפירושו דא"כ לשמעון התימני דבעי פרק כל הפסולין (לקמן לב ע"ב) שיהא ידיו של שוחט לפניו מן הנשחט הו"א שחיטה עבודה.

אמנם נראה שהקושייה הזאת קיימת רק לפי ההבנה של הראב"ד שכל גופו של הכוהן צריך להיות בפנים, שכן לפי ההבנה הזאת שמעון התימני בהכרח סובר שהשחיטה היא עבודת שירות בגברא. אך להבנת המלבי"ם שרק ידיו של הכוהן צריכים להיות בפנים, לא ניתן להוכיח משיטתו של שמעון התימני שהשחיטה היא עבודת שירות.⁶⁷

3. תהליך ההקרבה ופעולה בקרבן

הצעה נוספת בהבנת אופי השחיטה, עולה בגמרא במגילה (כ ע"ב) לגבי ההלכה של יום בעבודות המקדש. כזכור, הגמרא במגילה לומדת את החיוב של יום בשחיטה מהפסוק של "ביום זבחכם", ואילו את שאר עבודות הקרבן נלמדות מהפסוק של "ביום צוותו". רש"י על אתר מבאר את הילפותא מ"ביום צוותו" בשני אופנים, ולצורך עניינינו נתמקד בפירוש הראשון (רש"י מגילה כ ע"א ד"ה ביום צוותו):

ביום צוותו – להקריב את קרבניהם, וכל הני הקרבת הקרבן נינהו, דאילו הקטרת קומץ הקרבה היא, וקמיצה איתקש להקטרה, דכתיב וקמץ והקטיר, מליקת עוף, מליקתו והזייתו כאחת, והזייתו היא הקרבתו, קבלת דם – הקרבה קרי לה, דאמר מר (חגיגה יא ע"א): והקריבו – זו קבלת הדם...

הפסוק של "ביום צוותו" מסתיים במילים "להקריב את קרבניהם", ומכאן לומד רש"י שרק עבודה שמצטרפת למעשה ההקרבה של הקרבן נדרשת מהפסוק הזה. נמצא, שהשחיטה שאינה נכללת בדרשה הזאת אינה חלק ממעשה ההקרבה של הקרבן, אלא השחיטה היא עבודה בגוף הזבח, וכפי שמשמע מהפסוק של "ביום זבחכם".

66. ולביאור אחר בשיטת שמעון התימני עיין חדושי הגרי"ז זבחים יד ע"ב.

67. ויש לעיין האם שמעון התימני חולק על הדין של המשנה שהשחיטה כשרה בפסולי עבודה, ולכאורה הדבר תלוי בשתי ההבנות האלו. אולם, יתכן שאף להבנת המלבי"ם מעשה השחיטה מחייבת כח גברא של כוהן, וצ"ע.

וראיה להבנה הזאת עולה בדברי התוספות בזבחים (מז ע"א) שמקשים על השיטה שסוברת שהשחיטה מחייבת כלי שרת מתוספתא שכותבת שהשחיטה כשירה בקרומית של קנה. בתירוצם התוספות כותבים שלמרות שהשחיטה טעונה כלי שרת היא אינה מחייבת כלי יפה שכן ההלכה של "הקרביהו נא לפחתיך" אינה נאמרת בשחיטה (ד"ה איזהו מקומן):

...ומיהו יש לפרש דלא חיישינן לכלי יפה קאמר דלא פסלה קרומית של קנה משום הקריבהו נא לפחתיך כדפריך הש"ס בסוטה פרק היה מביא (יד ע"ב) גבי כפיפה מצרית דדורון הוא שדרך להביא בכלי נאה אבל בשחיטה לא חיישינן...

שחיטת קודשים מחייבת כלי שרת כיון שמטרתה לקדש את דם הקרבן, אך היא אינה מחייבת כלי יפה כיון שאין בה קיום של הקרבה לגבי המזבח. וזאת בניגוד לפעולת הקמיצה במנחות שהיא פעולה של הבאת דורון למזבח ולכך נאמרת בה הפסול של "הקריבהו נא לפחתיך".⁶⁸

ובאופן הזה ניתן לבאר את שיטתו המחודשת של הריטב"א בעניין קדושת סכין השחיטה. הריטב"א טוען שמצד אחד השחיטה מחייבת סכין כלי שרת, אך מצד שני השחיטה אינה מקדשת את הקרבן באופן מוחלט לעניין הפסול של יוצא, ומהסיבה הזאת היא כשירה בקרומית של קנה (חולין ג ע"א ד"ה איבעית אימא):

...אבל המחזור יותר דסכין דמוקדשין כלי שרת הוא לקדש הדם קצת, ומיהו לפי שאין שחיטה מעכבת הקדש, שהרי כשירה בזרים ופסולין, אינה גומרת קדושת דם לגמרי עד קבלתו, ולפיכך אין הסכין חשוב כלי שרת ליפסל ביוצא.

ונראה שהחסרון בשחיטה איננו מצד קדושת החפצא של הקרבן, שכן השחיטה בכלי שרת מחילה את מלוא קדושת הקרבן. אלא הביאור לדבריו הוא שהשחיטה אינה חלק מתהליך ההקרבה של הקרבן, והפסול של יוצא תלויה בתחילת תהליך ההקרבה שהיא בשעת קבלת הדם.⁶⁹

אולם, מי שבוודאי חולק על ההבנה הזאת הוא השיטה-מקובצת בזבחים (מז ע"א) שמקשה על שיטת רבינו אפרים שסובר שאין צורך בכלי שרת בשחיטה מהגמרא בסוטה (יד ע"ב) שכותבת שסכין השחיטה מקדשת את דם הקרבן:

וכן משמע התם דקאמר סכין מקדשא ליה לצוואר בהמה אלמא משמע דכלי שרת הוא. ויש לדחות, דלעולם הסכין אינו כלי שרת, והא דקאמר התם סכין

⁶⁸ כבר העלינו הבנה דומה בביאור שיטת רש"י לעיל, אלא ששם הסברנו ששחיטה היא עבודה לכל דבר אלא שחסר בה פאן נוסף של 'עבודת כהונה' ו'עבודת מזבח', ואילו כאן אנו טוענים שבתוך המושג 'עבודה' קיימים שני מרכיבים: א. פעולה בזבח. ב. קירוב אל המזבח.

⁶⁹ עיין תוספות זבחים (כ ע"ב ד"ה יצאה) ושו"ת זכר יצחק (סימן מז) ושו"ת דבר אברהם (ח"ג סימן א ענף ח).

מקדשא ליה לשחיטה אינו רוצה לומר שהוא כלי שרת אלא משום שהוא ראוי לשחוט...

השחיטה-מקובצת מבאר שלדעת רבינו אפרים דם הקרבן מתקדש על ידי מעשה השחיטה עצמה ולא על ידי כלי שרת. והביאור לדבריו הוא שהשחיטה מהווה תחילת מעשה ההקרבה של הקרבן, ועצם העלייה על מסלול ההקרבה היא המקדשת.⁷⁰

וכעין זה מצאנו בשיטת התוספות בעניין ההלכה של "כל שפסולו בקדש הקדש מקבלו". התוספות בזבחים (סח ע"ב ד"ה אמר) כותבים ש"פסולו בקודש" פירושו כל פסול שאירע בקרבן לאחר שעת השחיטה שמקדשת את הקרבן. אולם בזבחים (סט ע"א ד"ה אין קידוש) מסייגים התוספות את דבריהם וכותבים שהגדר של "פסולו בקודש" אינו תלוי בקידוש כלי שרת בלבד, אלא צריכים שהקידוש יחול בשעת העבודה הראשונה של הקרבן:

תימה כיון דנתקדש בכלי שרת הוא פסולו בקודש קרינא ביה ושמא כיון דתחילת עבודתה ביד ולא נתקדש בכלי שרת בתחילת עבודה לא חשיב פסולו בקודש ולא דמי לשחיטה דסכין מקדשא ליה.

קידוש המנחה מתרחש קודם לעבודת הקמיצה ולכך אין זה נחשב "פסולו בקודש", משאין כן בזבחים שהקידוש חל בשעת השחיטה עצמה. אם כן, מבואר בדבריהם שהשחיטה היא תחילת מעשה ההקרבה של הקרבן, ולכך היא מהווה שלב קובע לעניין ההגדרה של "פסולו בקודש".⁷¹

ונראה שלדעת ראשונים אלו המונח "שחיטה לאו עבודה" פירושו שהשחיטה איננה מעשה שירות בגברא, וכפי שהתבאר לעיל, אך היא מוגדרת כעבודה ביחס לחפצא של הקרבן וכן היא נחשבת לתחילת מעשה ההקרבה.

ו. קיום של עבודה

הגמרא בזבחים (לב ע"א) מעלה את האפשרות שהשחיטה בפסולי העבודה כשרה בדיעבד בלבד, ולכתחילה יש לקיים את השחיטה בכוהן כשר. אולם, לאחר מכן הגמרא דוחה את ההבנה הזאת מברייתא שמשמע ממנו שהשחיטה בפסולי העבודה כשרה לכתחילה:

שחטו – דיעבד אין, לכתחלה לא; ורמינהו: ושחט – שחיטה בזר כשרה, שהשחיטה כשרה בזרים ובנשים ובעבדים ובטמאים, ואפילו בקדשי קדשים... הוא הדין דאפי' לכתחילה נמי, ומשום דקא בעי למיתנא טמאים דלכתחילה לא, גזירה שמא יגעו בבשר, תנא ששחטו.

70. עיין חידושי הגרי"ז סוטה יד ע"ב וחזו"א מנחות לב, יא (ולשונו שם: "אבל הכא שחיטה שהיא תחלת עבודה מושכת אחריה הלחם").

71. עיין שטמ"ק זבחים סח ע"ב אות ה רפד ע"א אות ה.

אמנם, ניתן להביא מספר ראיות לכך שהשחיטה במקדש התקיימה בפועל על ידי כוהנים כשרים. המשנה ביומא (ב, ג) אומרת שאחת מהפייסות בין הכוהנים במקדש הייתה "מי שוחט". בנוסף לכך, הגמרא בברכות (לא ע"ב) כותבת ששמואל הנביא חידש לעלי הכוהן את ההלכה ששחיטה כשרה בזר, ומשתמע מכך שעד לאותה שעה השחיטה התקיימה על ידי הכוהנים בלבד.

ואכן, הריטב"א ביומא (כה ע"א ד"ה הראש) לומד מהפייס על השחיטה שלכתחילה יש לקיים את השחיטה על ידי כוהן:

והא דמפייסין על השוחט משום דאע"ג שהשחיטה כשרה בזר, מצותה בכהן לכתחילה כדאיתא התם בזבחים...⁷²

בנוסף לכך, הבה"ג בתחילת ספרו מונה את "שחיטת קדשים" במנין המצוות המוטלות חובה על הכוהנים, ומכאן שאף שהשחיטה כשירה בזר מצוה לקיימו על ידי כוהנים.⁷³

והנה הגמרא ביבמות (לג ע"ב) כותבת שזר ששחט בשבת שחיטתו כשרה, ורש"י שם מפרש:

שחיטה בזר כשרה – ואין כאן זרות.

מדויק בדבריו שכשרות שחיטת הזר בשבת הוא מצד דיני עבודה זרות בלבד, אך הוא עדיין אסור מצד הלכות שבת. נמצא, שלדעת רש"י קיים פער משמעותי בין שחיטת הכוהן ושחיטת הזר, ששחיטת הכוהן מותרת בשבת ושחיטת הזר אסורה בשבת.⁷⁴

ובביאור אופי מצות השחיטה בכוהנים ניתן ללכת בשני כיוונים. כיוון אחד הוא שמדובר במצוה שמוטלת על הכוהנים כחלק מהאחריות הכללית של שבט הכהונה על מערכת המקדש וענייני העבודה.⁷⁵ לפי זה, דחיית השבת בעבודות המקדש מתאפשרת רק בעבודה שנעשית על ידי מי שמצווה עליה, אך זר שאינו מצווה על השחיטה אינו רשאי לשחוט בשבת, וכן כותב הבית-הלוי (שו"ת בית הלוי ב, ט):

מ"מ ודאי נראה פשוט דזה לא שייך רק על כהנים דהם נצטוו על מצות הקרבת הקרבנות ושייך לומר דרחמנא עשאן שלוחים ויכולים להקריב גם בלא רשותו של בעל הקרבן וגם בשחיטה הוא כן. אבל זר אין עליו ציווי להקריב כלל ובודאי נראה דאפילו בשחיטה אף על גב דכשרה גם בזר מ"מ אין השוחט שלוחא

72. ומה שמסיים "כדאיתא שם בזבחים" הוא תמוהה שהרי בגמרא בזבחים מבואר להפך, וצ"ע.

73. עיין זוהר הרקיע לרשב"ץ סימן מ' וביאורי הגר"פ פערלא לרס"ג עשין קי-קיב.

74. וכ"כ הרש"ש (שם), שער המלך (ביאת המקדש ו, יט), ערוך השלחן העתיד (קודשים סימן מח' סי"א), ובית הלוי (להלן).

75. ועיין ספר החינוך מצוה תא' ומאירי יומא לג ע"ב שמיישמים את הרעיון הזה לגבי קרבן התמיד בפרט.

דרחמנא כלל ואי אפשר לו לשחוט אם לא ע"י שליחות של בעל הקרבן. והרי יותר מזה כתב רש"י ביבמות (דף לג) דאיתא שם זר ששימש בשבת חייב שתיים ופריך שימש במאי אילימא בשחיטה שחיטה בזר כשירה ופרש"י ואין כאן משום זרות ומלשונו משמע דמ"מ חייב משום שבת ועיי' בשער המלך בהלכות ביאת מקדש שהוכיח כן מדברי רש"י הללו דחייב משום שבת והנראה טעמו דס"ל דזר דאינו מצווה על העבודה לא ניתנה שבת לדחות אצלו גם בשחיטה.⁷⁶

לחילופין, ניתן לראות את מצות הכהונה בשחיטה כחובה שנובעת מהלכות העבודה עצמה. מעיקר הדין שחיטה אינה עבודה ולכן כשרה בזרים, אך שחיטה שמתקיימת על ידי כוהן כשר מקבלת פנים של עבודה ויש בה קיום של שירות לפני ה'. אם כן, טענת רש"י ביבמות הוא שהשבת נדחית מפני "עבודת" הקרבנות, והשחיטה בזר אינה מוגדרת כעבודה.⁷⁷

דוגמא נוספת להלכה של עבודה שנוהגת בשחיטה ברובד הלכתחילה בלבד היא הצורך בכלי שרת. כזכור, הראשונים נחלקו בחיוב של כלי שרת בשחיטה, רבינו אפרים סובר שאין צורך בכלי שרת, והתוספות סוברים שהשחיטה מחייבת כלי שרת. דעה שלישית בעניין הזה היא שיטת הרמב"ם שסובר שלכתחילה צריכה השחיטה להתקיים בכלי שרת אך היא אינה מעכבת בדיעבד (מעשה הקרבנות ד, ז):

כל הזבחים אין שוחטין אותן לכתחילה אלא בסכין מכלי שרת, ואם שחט בכל דבר ששוחטין בו החולין אפילו בקרומית של קנה כשרין.

בביאור שיטת הרמב"ם ניתן ללכת בשני כיוונים.⁷⁸ כיוון אחד הוא שמדובר בהלכה בקידוש הדם, שלכתחילה יש לקדש את הדם כבר בשעת השחיטה, אך בדיעבד הוא מתקדש בשלב מאוחר יותר. וכן מפרש הרמב"ן בחולין (ג ע"א ד"ה והא דאמרין):

...אלא היינו טעמא משום דסכין למאי אתי לקדשיה לדם בצואר בהמה וכיון דהדר מקדש לה בכלי שרת דקבלה בדיעבד לית לן בה.

כיוון שני הוא הרמב"ם שסובר שהצורך בכלי שרת הוא הלכה בעבודת השחיטה. שחיטה ללא כלי שרת מקיימת אמנם את הרובד הבסיסי של קידוש דם הקרבן,⁷⁹ אך אינה מוגדרת כעבודה. לעומת זאת, שחיטה שנעשית בכלי שרת נוסף בה רובד של עבודת שירות לפני ה'.

76. הבית הלוי בתשובה הזאת חולק על שיטת הנודע ביהודה (אבן העזר סימנים עו'-עז) בשאלה האם כוהן ששוחט נחשב כ"שלוחי דרחמנא" או כ"שלוחי דידן", לדעת הבית הלוי הם נחשבים שלוחי דרחמנא כיון שהכוהנים מצווים על השחיטה, ואילו הנודע ביהודה סובר שהם נחשבים כשלוחי דידן כיון ששחיטה לאו עבודה.

77. עיין שו"ת ארץ צבי סימן סז, ועיין פני יהושע שבת דף כא ע"ב ד"ה מאי חנוכה ומקדש דוד קודשים סימן כא, א שנחלקו בשאלה הזאת.

78. וזאת בהתאם לשני התפקידים לכלי שרת, וכפי שביארנו אותם בהערה לעיל.

79. לטענת האחרונים לעיל שמה שמקדש את הדם אינו הכלי שרת אלא מעשה השחיטה עצמה.

בעניין הזה ראוי להצביע על שני סוגים מיוחדים של שחיטה שצריכים להתבצע דווקא על ידי כוהנים, והם שחיטת פרה אדומה ושחיטת פרו של כוהן גדול ביום הכיפורים. הגמרא ביומא (מב ע"א) דנה בשחיטות אלו:

אמר רבי יצחק: שתי שחיטות שמעתי, אחת של פרה ואחת של פרו, אחת כשרה בזר ואחת פסולה בזר, ולא ידענא הי מינייהו. איתמר, שחיטת פרה ופרו, רב ושמואל; חד אמר: פרה – פסולה, פרו – כשרה. וחד אמר: פרו – פסולה, פרה – כשרה. תסתיים דרב הוא דאמר פרה פסולה...

לדעת רב שחיטת פרה אדומה פסולה בזרים, ולדעת שמואל שחיטת פרו של כוהן גדול פסולה בזרים. בהמשך הסוגיה (מג ע"א) מביאה הגמרא את שיטת רבי יוחנן שסובר שבשני המקרים קיימת חובה לכתחילה של כהונה, אך בדיעבד זה אינו מעכב שאין שחיטה שפסולה בזרים:

תני תנא קמיה דרבי יוחנן: כל השחיטות כשרות בזר, חוץ משל פרה. אמר ליה רבי יוחנן: פוק תני לברא! לא מצינו שחיטה בזר פסולה...⁸⁰

והנה לגבי שחיטת פרה אדומה מפורש בגמרא ביומא (מב ע"א) שהחיוב של כהונה והאיסור של זרות אינם נובעים מהלכות עבודה אלא מגזירת הכתוב של "דומיא דמראות נגעים". אולם, לא מבואר בגמרא מהו שורש החיוב של כהונה בשחיטת פרו של כוהן גדול ביום הכיפורים, ונחלקו בכך הראשונים. התוספות ביומא (מב ע"א ד"ה שחיטה) מביאים את שיטת הר"י מקלצון שמבאר שמדובר בחיוב של בעלים, שכן הכוהן הגדול הוא הבעלים על הפר ולכן השחיטה חייבת להתקיים על ידו. ואכן, הדברים מפורשים בסוגיה במנחות (יט ע"ב) שבה נאמר שחובת הבעלות בשחיטת פרו של כוהן גדול ביום הכיפורים היא הלכה ייחודית שאינה קיימת בשאר השחיטות:

...גלי רחמנא ביוה"כ ושחט את פר החטאת אשר לו, מכלל דשחיטה בעלמא לא בעינן בעלים.

מאידך, בגמרא ביבמות (לג ע"ב) נאמר שכוהן הדיוט ששחט את פרו של כוהן גדול ביום הכיפורים מתחייב באיסור זרות, ומשתמע מכך שהחובה של כהונה נובעת מהלכה של עבודה ולכן יש בה חיוב של זרות.⁸¹ בנוסף לכך, הרשב"א בחולין (כט ע"א ד"ה הויא) מרחיב את חובת הכהונה בשחיטה לכל הבהמות המוקרבות ביום הכיפורים, אף שאינן בבעלותו של הכוהן הגדול:

80. וכן פוסק הרמב"ם בהלכות פסולי המוקדשים א, ב.

81. עיין שער המלך (עבודת יום הכיפורים א, ב) וחידושי הגר"ז יומא מב ע"א

...וא"נ למאן דאמר פרו פסולה לא דוקא פרו אלא כל הקרבנות דגמרינן מיניה,
ולא נקט התם פרו אלא משום דקרא כתיב ביה וכן דעת רבותי' בעלי התוס' ז"ל.⁸²

נמצינו למדים, שהשחיטה ביום הכיפורים מוגדרת כעבודה ולכן חייבת להתקיים על ידי הכוהן הגדול שהוא הכוהן היחיד ביום הזה.⁸³ ונראה שהשיטה הזאת משתלבת היטב עם פן מרכזי שקיים ביום הכיפורים, והוא הפן של "לפני ה'" שמבואר בפסוק בפרשת אחרי-מות – "לפני ה' תטהרו". לפי זה, השחיטה ביום הכיפורים מצטרפת לסדר עבודת היום, ולכן מקבלת פנים של "עבודת שירות לפני ה'".

ז. השחיטה כ"עבודת" הבעלים

כלל ההצעות שהוצעו עד כה בהבנת אופי השחיטה מיסודות על ההנחה הבסיסית שהשחיטה מוגדרת כעבודה נחותה, באופן זה או אחר, ולכן חסרות בה כמה מהלכות העבודה הבסיסיות. אולם, נראה להעלות הבנה חדשה שלפיה הפער בין השחיטה לשאר עבודות הקרבנות אינו נובע מחסרון שקיים בשחיטה אלא מכך שהשחיטה נמצאת במערכת אחרת וממלאת מטרות אחרות. בביאור העניין יש להקדים, שבגמרא מצאנו שני מקורות לכשרותם של פסולי העבודה בשחיטה:⁸⁴

הגמרא בזבחים (לב ע"א) לומדת זאת מכך שהמילה "כהן" חסרה בפסוקים העוסקים בשחיטה:

...ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו וגו', מקבלה ואילך מצות כהונה, לימד על השחיטה שכשרה בכל אדם.⁸⁵

ולעומת זאת הגמרא במנחות (יט ע"א) לומדת זאת מהיקש בין השחיטה והסמיכה:

...אי לר"ש וי"ו מוסיף על ענין ראשון, שחיטה ה"נ בזר תהא פסולה! שאני התם, דאמר קרא: וסמך... ושחט, מה סמיכה בזרים, אף שחיטה בזרים...

ולכאורה שני הלימודים האלו שונים בתכלית. לפי הלימוד הראשון השחיטה היא חלק ממערכת ההקרבה של הקרבן, אלא שחסרה בה המרכיב של כהונה שהרי "מקבלה ואילך מצות כהונה", וכפי שביארנו לעיל. לעומת זאת, ההיקש של הגמרא במנחות בין שחיטה לסמיכה לכאורה מכניס את השחיטה למערכת אחרת יחד עם מצות הסמיכה. הסמיכה נקראת "סוף הקדש" (מנחות צג ע"א), שכן היא מסיימת את שלבי הכנת החפצא של הקרבן,

82. לשיטות נוספות בעניין הזה עיין ירושלמי יומא ג, ז ותוספות יומא לב ע"ב ד"ה אם כן.

83. וכפי שמעידה ההלכה ש"כל עבודות יום הכיפורים אינה כשרה אלא בו" (הוריות יב ע"ב).

84. ועיין תוספות זבחים לב ע"א שמבארים את הצורך בשני הלימודים.

85. פירוש רש"י: "והקריבו הכהנים – ומדכתיב בקבלה כהונה ובשחיטה לא כתיב לימד על השחיטה שכשרה בזר".

ובכך היא חותמת את מצות ההבאה של הקרבן אל המקדש. אם כן, נראה שההיקש בין השחיטה לסמיכה מניס אף את השחיטה למערכת ההבאה והיצירה של הקרבן, ומהסיבה הזאת לא נאמרו בה הלכות פסולי העבודה, שכן מצות ההבאה מוטלת על הבעלים של הקרבן.⁸⁶

ואכן הגמרא במנחות מעלה את האפשרות ששחיטת קודשים חייבת להתקיים על ידי הבעלים של הקרבן, בדומה לסמיכה, אך למסקנה דוחה הגמרא את האפשרות הזאת ומבדילה בין הפעולות:

אי מה סמיכה בבעלים, אף שחיטה בבעלים! ההוא לא מצית אמרת, ק"ו: ומה זריקה דעיקר כפרה לא בעיא בעלים, שחיטה דלאו עיקר כפרה לא כ"ש.

אולם ניתן להביא מספר הוכחות לכך שההלכה של בעלים בשחיטה אינה נדחית לחלוטין, ולמסקנת הגמרא החיוב של בעלות אינו מעכב בדיעבד, אך לכתחילה מצוה שהבעלים של הקרבן יקיימו את השחיטה.

ראיה אחת לכך עולה בגמרא בפסחים (ז ע"ב) שעוסקת בנוסח של ברכת השחיטה:

מיתבי: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה". – התם נמי, היכי נימא? נימא לשחוט – לא סגיא דלאו איהו שחט? – פסח וקדשים מאי איכא למימר? – אין הכי נמי.

הגמרא מתלבטת בין שני נוסחים לברכת השחיטה, "על השחיטה" או "לשחוט", ולבסוף מחלקת בין שחיטת קודשים ושחיטת חולין. בשחיטה חולין הנוסח הוא "על השחיטה", שכן האדם ששוחט אינו חייב להיות הבעלים של הבהמה, ואילו בשחיטת קודשים הנוסח הוא "לשחוט" כיון שהבעלים נצטוו לשחוט. ואכן, רש"י (ז ע"ב) לומד את חובת הבעלים בשחיטה מההיקש בין שחיטה לסמיכה:

פסח וקדשים – הבעלים נצטוו דכתיב (ויקרא א) וסמך ידו ושחט.⁸⁷

סוגיה נוספת שמוכיחה את מקומם המיוחד של הבעלים בשחיטה היא הגמרא בקידושין (מא ע"ב) שמביאה את שחיטת קרבן הפסח כמקור להלכה של שליחות בכל התורה:

86. ההבנה הזאת היא ממור"ר הרב משה לכתנשטיין שליט"א. ועיין בתוספות מנחות (צג ע"א ד"ה לפי) שקורא לשחיטת קודשים "סוף הקדש".

87. הרש"ש (פסחים ז ע"ב ד"ה רש"י) מקשה מהסוגיה במנחות ומציע שתי הבנות: "...אמנם ק"ל הרי במנחות (יט) אמר' אי מה כו' אף שחיטה בבעלים וההוא לא מצית אמרת כו'. וצ"ל דהתם הכוונה שאינה לעיכובא אבל מ"מ מצוה בבעלים והעיקר נ"ל דכונת רש"י שהבעלים נצטוו שישתדלו בשחיטת קרבנם אם ע"י עצמו או ע"י שלוחן".

...דא"ר יהושע בן קרחה: מנין ששלוחו של אדם כמותו? שנאמר: ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים, וכי כל הקהל כולן שוחטין? והלא אינו שוחט אלא אחד! אלא מכאן, ששלוחו של אדם כמותו.

באופן פשוט מבואר בגמרא הזאת ששחיטת קרבן הפסח צריכה להעשות בשליחותו של בעל הקרבן, ורש"י על אתר מרחיב זאת לכל סוגי השחיטות בקודשים:

מנלן – דשלוחו של אדם כמותו לשחיטת קדשים.⁸⁸

נראה שבשאלה הזאת נחלקו מפרשי התורה על הפסוק "ושחט את בן הבקר לפני ה'" (ויקרא א, ה). האבן-עזרא מפרש שהכנה הוא השוחט, ופירושו מתאים להבנה ששחיטת הכוהן הוא קיום של עבודה, וכפי שהתבאר לעיל. לעומת זאת, הרמב"ן מפרש שזהותו של השוחט הוא הבעלים של הקרבן, וניתן להבין מדבריו שקיים ציווי מיוחד על הבעלים לקיים את שחיטת הקרבן.⁸⁹

אולם נראה להעלות ביאור נוסף בהבנת ההיקש בין השחיטה והסמיכה, שכן ניתן להצביע על מספר הבדלים עקרוניים בין השחיטה והסמיכה מחד, לבין מצות ההבאה של הקרבן מאידך. ההבדל הראשון הוא לגבי מקום קיומן של מצוות אלו – שהשחיטה והסמיכה מתקיימות בתוך המקדש, ואילו מצות ההבאה היא עד למקדש.⁹⁰ הבדל נוסף הוא לגבי פן הכפרה – השחיטה והסמיכה מכפרות,⁹¹ מה שלא מצאנו לגבי מצות ההבאה. הבדל שלישי הוא בכך שהשחיטה והסמיכה הן מצוות בגוף הקרבן,⁹² מה שאין כן ההבאה שהיא מצוה על הבעלים.

לאור זאת, נראה להציע שההיקש בין הסמיכה והשחיטה אינו משייך את הפעולות האלו למערכות אחרות, אלא מטרתו ליצור זיקה הדדית ביניהן, כך שפעולות אלו תיצורנה ביחד מערכת אחת של "וסמך.. ושחט". ואכן, ההיקש של "וסמך... ושחט" משמש כמקור להלכה נוספת שיוצרת זיקה מהותית בין הפעולות האלו, והיא ההלכה של "תיכף לסמיכה

88. אולם, האחרונים התחבטו רבות בסוגיה הזאת (עיין פני יהושע, המקנה, ומנחת-חינוך [מצוה ה]), ודיון רחב וממצה של העניין מופיע במנחת ברוך (סימנים יג-טז) שמסיק שהשליחות בשחיטה היא למצוה ולא לעיכובא. אכן יש ראשונים שחילקו בעניין הזה בין קרבן פסח לשאר הקרבנות, עיין תוספות רא"ש (קידושין מא ע"ב ד"ה מכאן), רמב"ם (ברכות יא, יב), וע"ע בכותרת של הרמב"ם להלכות קרבן פסח ומעשה הקרבנות.

89. וכפי שמדייק הנצי"ב בפירוש העמק דבר ויקרא א, ה.

90. ועיין תוספות זבחים לב ע"א ד"ה מאי שנא שמעלים שתי דעות בשאלה האם הסמיכה חייבת להתקיים "לפני ה".

91. עיין מנחות יט ע"ב לגבי השחיטה, וזבחים ו ע"א לגבי הסמיכה.

92. עיין חידושי הגרי"ז תמורה ב ע"א.

שחיטה" (זבחים לג ע"א).⁹³ ונראה שהמערכת של "וסמך... ושחט" היא מצות הבעלים בתוך המקדש. בביאור מהות מצות הבעלים כותב ה'בכור שור' (ויקרא א, ד):

"וסמך... ושחט" – שיתעסקו בו הבעלים לשמש לפני בוראם, אבל מקבלה ואילך מצות כהונה.

הסמיכה והשחיטה מהוות מערכת של "עבודה" בזעיר אנפין, שבה הבעלים עובדים את עבודת הקרבן לפני בוראם, וזאת לפני תחילת עבודת הכהנים שהיא מ"קבלה ואילך".⁹⁴

ה. סיכום

פתחנו את המאמר עם שתי עמדות קיצוניות בהבנת אופי שחיטת קודשים; עמדה אחת – שהשחיטה מוגדרת כעבודה לכל דבר, ועמדה שנייה – שהשחיטה אינה מוגדרת כעבודה כלל. הבאנו חמש מחלוקות שמשקפות את העמדות האלו: א. המקור לשחיטת חולין, ב. הצורך בכלי שרת, ג. המקור לחיוב שחיטת הקודשים דווקא ביום, ד. אופי האיסור של שחוטני חוץ, ה. מקום עמידת השוחט. לאחר מכן הצענו ששתי העמדות האלו הן שתי הדעות שמופיעות בתוספות בהבנת הביטוי "שחיטה לאו עבודה" – שיטת רש"י שהשחיטה היא עבודה לכל דבר חוץ מהכשרות בפסולי העבודה, ושיטת הר"י מאורלינ"ש ששחיטת קודשים שווה לשחיטת חולין.

בביאור שיטת רש"י הצענו שבשחיטה קיים רובד בסיסי של "עבודה", אך חסר בה הרובד הנוסף של "מצות כהונה". הסברנו שיסוד "מצות כהונה" היא בגישה אל המזבח, שקיימת בעבודות שנקראות "דבר המזבח". ובהבנת שיטת הר"י מאורלינ"ש הצענו שתי אפשרויות, אפשרות אחת שמטרת שחיטת קודשים היא היתר הבשר כמו שחיטת חולין, ואפשרות שנייה שהדמיון בין שחיטת חולין לשחיטת קודשים הוא מצד מעשה השחיטה אך לא מצד מטרת השחיטה. וכן הסתפקנו בהבנת השיטה שחולקת על הר"י מאורלינ"ש, האם היא סוברת שכל תכלית שחיטת הקודשים היא לצורך הוצאת הדם, או שקיימות שתי מטרות בשחיטת קודשים – היתר הבשר מדין שחיטת חולין, והוצאת הדם המיוחדת לקודשים.

לאחר מכן, הצענו עמדת ביניים בהבנת אופי השחיטה, וביארנו זאת בשלוש דרכים: דרך אחת – שהשחיטה היא עבודת החפצא ולא שירות הגברא, דרך שנייה – שהשחיטה היא מעשה עבודה ולא תוצאה של עבודה, ודרך שלישית – שהשחיטה היא עבודה בקרבן ולא חלק ממעשה ההקרבה. בהמשך הסתפקנו האם קיימת מצוה לכתחילה של עבודה

93. פירוש רש"י שם: "לסמיכה שחיטה – כדכתיב וסמך ושחט".

94. ועיין בספר 'משמר הלוי' (תמורה סימן מט) שהסתפק האם הבעלים בשחיטה ובסמיכה הוא ה"מקדיש" או ה"מתכפר", ואכמ"ל.

שחיטה לאו עבודה

בשחיטה, וניסינו להוכיח זאת משתי הלכות: מצוה לכתחילה של שחיטה בכוהן, ומצוה לכתחילה של שחיטה בכלי שרת.

בחלק האחרון של המאמר הצענו כיוון חדש בהבנת אופי השחיטה שלפיו השחיטה היא חלק ממערכת אחרת בקרבן, וזאת לאור ההיקש בין הסמיכה לשחיטה. וביארנו זאת בשני אופנים, אופן אחד שהשחיטה היא חלק ממערכת ההבאה של הקרבן, ואופן שני שהשחיטה היא חלק מ"עבודת" הבעלים בקרבן.

